

2006/03/3

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN TOIMINTAKERTOMUS JA TILINPÄÄTÖS

1.1.–31.12.2005

**KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN
TOIMINTAKERTOMUS JA TILINPÄÄTÖS
1.1.–31.12.2005**

	sivu
1. JOHDON KATSAUS TOIMINTAAN	3
2. TULOKSELLISUUDEN KUVAUS	4
2.1 Toiminnan vaikuttavuus	4
2.2 Toiminnallinen tuloksellisuus	6
2.2.1 Toiminnallinen tehokkuus ja sen kehitys	6
2.2.1.1 Taloudellisuus ja tuottavuus	7
2.2.1.2 Kannattavuus ja kustannusvastaavuus	9
2.2.2 Tuotokset ja laadunhallinta	11
2.2.2.1 Suoritteiden ja laadun tarkastelu	11
2.2.2.2 Tehtävälueittainen tarkastelu	12
2.3 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen	19
2.4 Tulosanalyysi ja johtopäätökset	22
3. TILINPÄÄTÖSLASKELMIEN ANALYYSI	23
3.1 Rahoituksen rakenneanalyysi	23
3.2 Talousarvion toteutumisen analyysi	23
3.3 Tuotto- ja kululaskelman analyysi	24
3.4 Taseen analyysi	24
4. SISÄISEN VALVONNAN ARVIOINTI- JA VAHVISTUSLAUSUMA	25
5. MÄÄRÄAJAIN TEHTÄVIEN KOKONAISARVIOINTIEN TULOKSET	26
6. YHTEENVETOTIEDOT VÄÄRINKÄYTÖKSISTÄ	26
7. TILINPÄÄTÖSLASKELMAT JA LIITETIEDOT	26
7.1 Tilinpäätöslaskelmat	26
7.2 Tilinpäätöslaskelmien liitteenä annettavat tiedot	30
8. ALLEKIRJOITUKSET	37

LIITTEET

- 1. Tutkimus- ja asiantuntijatoiminnan suoritteet 2005**
- 2. Tutkimus- ja tietopalveluprojektien 2005 kuvaukset**
- 3. Asiantuntijatoiminnan erittelyt**

1. JOHDON KATSAUS TOIMINTAAN

Kuluttajatutkimuksen ja Kuluttajatutkimuskeskuksen toimintaympäristön muutoksia sävyttivät toisaalta yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön ja julkiseen sektoriin liittyvät avautuvien markkinoiden muutokset sekä toisaalta hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitoon liittyvät osaamis-, resurssi- ja kehittämishaasteet.

Tutkimustiedon tuottaminen kuluttajien elämäntapojen ja hyvinvoinnin sekä markkinoiden muutoksista edellyttää innovatiivista osaamista. Innovatiivisuutta tarvitaan erityisesti, kun ennakoidaan yhteiskuntakuntakehitystä, tunnistetaan trendejä ja etsitään kehittämisvaihtoehtoja. Kuluttajatutkimus kertoo päätöksentekijöille ja elinkeinoelämälle, miltä hyvinvointiyhteiskunta, markkinoiden toimivuus sekä uusi teknologia ja innovaatiot näyttävät tai pitäisi näyttää kuluttajien näkökulmasta.

Tutkimuskeskuksen monialaisessa tutkimusohjelmassa tunnistetaan ja ennakoidaan kulutusyhteiskunnan ja kuluttaja-asioiden toimintaympäristöä sekä sen muutoksia, kehityspiirteitä ja riskitekijöitä. Tutkimusstrategiassa painottuvat valtioneuvoston hyväksymän kuluttajapoliittisen ohjelman (2004–2007) kuusi keskeistä teema-aluetta. Tutkimuskeskus oli toimintavuonna aloitteellinen ohjelman johtoryhmän aikaansaamiseksi. Tutkimuskeskuksen asiantuntijat osallistuivat kuluttajapoliittiseen ohjelman toteuttamiseen liittyvien teemaryhmien toimintaan ja tutkimusstrategisen seminaarin järjestämiseen.

Kulutuksen trendejä sekä kuluttajien toimintaympäristön ajankohtaisia muutoksia tarkastellaan julkaisuissa, artikkeleissa ja toimintavuonna ensimmäistä kertaa julkaistussa vuosikirjassa. Lisäksi tutkimuskeskuksen asiantuntijat ovat välittäneet tutkimusperusteista kuluttajanäkökulmaa Sitran, Tekesin, Suomen Akatemian ja useiden ministeriöiden ennakoitiverkostoissa. Toimintavuonna annetut monet lausunnot, linjaukset ja kannanotot ovat toisaalta liittyneet koko valtiokonsernin lukuisiin kehittämishankkeisiin.

Tutkimuskeskuksen monitieteinen tutkimus perustuu yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden monipuoliseen ja laaja-alaiseen yhdistämiseen. Tutkimuskeskus on vahvistanut edelleen konsortioyhteistyötä muiden kansallisten tutkimuslaitosten kanssa, laajentanut kansainvälisiä yhteistyöverkostojaan sekä lisännyt yhteistyötä eri hallinnonalojen ja elinkeinoelämän kanssa. Osaaminen on vahvaa kvantitatiivisen tutkimustiedon tuottajana sekä kvalitatiivisten menetelmien ja työpajatyöskentelyn kehittäjänä.

Kuluttajatutkimuskeskuksen toimintavuosi oli tuloksellinen sekä talouden että tuotosten näkökulmasta. Tulostavoitteet ylitettiin, vaikka henkilötyövuosien määrä laski suunnitellusta virkavapauksien vuoksi. Suoritteiden kasvu ei olisi ollut mahdollista ilman henkilöstön sitoutumista ja venymistä. Strategiatyö verkosto- ja työpajatyöskentelyineen toi lisänsä työn haasteellisuuteen. Henkisen kuormituksen kasvusta huolimatta henkilöstön työtyytyväisyys säilyi korkealla tasolla. Toimintavuoden kaltaista suoriutumista ei kuitenkaan voida asettaa pysyväksi tavoitteeksi.

Taloudellinen tulos oli hyvä, sillä siirtomäärärahaa onnistuttiin kasvattamaan. Myönteistä oli myös uusiin tutkimusohjelmiin liittyvien monivuotisten tutkimussopimusten aikaansaaminen. Rahoituspäätökset ovat osoituksia luottamuksesta KTK:n osaamiseen ja kykyyn rakentaa tutkimuskonsortioita. Rahoittajien tutkimusstrategioissa on myös selkeästi tuotu esiin käyttäjälähtöisen tutkimuksen tärkeys. Trendi ennakoi tarvetta vahvistaa kuluttajatutkimusta kansallisen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän uudistamisprosessissa.

Tutkimuskeskus uudisti strategiansa vuoteen 2011. Työssä kuultiin laajasti asiantuntijoita ja sidosryhmiä. Tutkimusryhmien välinen yhteistyö lisääntyi ja motivaatio strategian toteuttamiseen vahvistui niin, että tuloksia nähdään jo vuoden 2005 toiminnassa. Strategia lähtee siitä, että kuluttajanäkökulma tulee olemaan tulevaisuudessa innovaatiotoiminnan, yhteiskunnallisen päätöksenteon ja kehittämisen sekä sidosryhmäyhteistyön ydinainesta. Strategian keskeisin tavoite on kuluttajien hyvinvointia edistävän tutkimustiedon saattaminen horisontaalisessa hallinnossa päätöksenteon ja markkinoiden kehittämisen tueksi.

2. TULOKSELLISUUDEN KUVAUS

2.1 Toiminnan vaikuttavuus

Tulossopimuksessa 2005 tutkimuskeskuksen toiminnan suuntaaminen ja kehittäminen kytkettiin kauppa- ja teollisuusministeriön strategiaan ja siitä johdettuihin ohjelmiin ja teknologia- ja innovaatiopolitiikan linjauksiin.

KTK:n kuluttajatutkimus) palvelee välittömästi harjoitettavan kuluttajapolitiikan vahvistamista. Käyttäjälähtöinen tutkimustieto tarjoaa täydentäviä välineitä myös elinkeino-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan arviointiin, ennakointiin ja toimivien ja turvallisten markkinoiden edistämiseen. KTK osallistuu normaalin toimintansa puitteissa hallituksen tietoyhteiskuntaohjelman toteutukseen. KTK vaikuttaa omalta osaltaan tutkimustulosten hyödyntämiseen ja muualla tuotetun tiedon välittymiseen kotimaisille päätöksentekijöille.*

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden saavuttamiseksi KTK:lle asetetaan kolme strategista päämäärää:

- saattaa oman tutkimustoimintansa ja muualla tuotettujen tutkimusten tuloksia käytännön hyödyksi kuluttajien hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi*
- tukea tutkimuksen avulla markkinoiden toimivuutta ja kuluttajien ja elinkeinoelämän yhteistyötä*
- edistää käyttäjälähtöistä teknologian kehittämistä ja hyödyntämistä.*

Toiminnan vaikuttavuuden vahvistamiseksi KTK

- osallistuu kansallisen kuluttajapoliittisen ohjelman (2004–2007) toteutukseen tuottamalla tutkimustietoa ohjelman temaattisilla painoalueilla*
- tuottaa ja välittää kansainvälistä asiantuntijaosaamista kuluttaja-asioita koskeviin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin*
- järjestää tutkimushankkeiden suunnittelu- ja arviointitilaisuuksia tarkoituksena kartoittaa relevantteja tutkimusaiheita ja vahvistaa tutkimustulosten hyödynnettävyyttä*
- jatkaa vaikuttavuustavoitteiden ja -mittareiden kehittämistä yhteistyössä ministeriön ja muiden asiaa edistävien tahojen kanssa.*

Valtion talousarviossa 2005 vaikuttavuustavoitteeksi on kirjattu seuraavaa: ”Kuluttajien hyvinvointi paranee, kun päätöksentekijöillä on käytettävissään ajankohtaista ja ennakoivaa tutkimustietoa.”

**)Kursiivilla kirjoitetut tekstit ovat lainauksia tulossopimuksesta.*

Vaikuttavuustavoitteet on määritelty pitkän aikavälin yleisinä strategisina tulostavoitteina. Suorite- tai määräperustaisia vaikuttavuustavoitteita ei asetettu.

Seuraavat näkemykset toiminnan vaikuttavuudesta perustuvat omaan arviointiin, sillä vaikuttavuutta ei ole toimintavuonna arvioitu tutkimuksin tai sidosryhmäkyselyin. Palautetta tutkimuskeskuksesta organisaationa sekä toiminnan vaikuttavuudesta on kuitenkin saatu toimintavuonna tehdyn strategiatyön yhteydessä. Vaikuttavuuden kuvauksena käytetään seuraavassa paitsi sanallista kerrontaa myös soveltuvien osien suoritteiden määrätietoja.

Tutkimustoiminnassa ja sen vaikuttavuuden vahvistamisessa KTK painotti kansallisen kuluttajapoliittisen ohjelman (2004–2007) painopistealueita tuottamalla tutkimustietoa kuluttajien talouden hallinnasta ja kotitalouden tarvitsemista yksityisistä ja julkisista palveluista, edistämällä laadukkaita elintarvikemarkkinoita ja kuluttajien turvallisuutta sekä osallistamalla tietoyhteiskunnan monipuolisten tarpeiden tutkimukseen kuluttajan näkökulmasta. Tutkijat osallistuivat kuluttajapoliittisen ohjelman kaikkien teemaryhmien työskentelyyn. Tutkimuksissa tuotettiin tietoa myös valtioneuvoston tietoyhteiskuntaohjelman asiakysymyksiin.

- Palvelumarkkinoiden muutosten tutkimus kohdistui kotitalouksien palvelujen hankkimiseen eri sektoreilta, kotitalouksien oman palvelutuotannon ja tuotannon arvon määrittämiseen sekä palvelumarkkinoilla toimimiseen sisältyviin taloudellisiin ja turvallisuusriskeihin. Tutkimus kohdistui myös asumisen painoalueelle, erityisesti maaseudulle muuttamiseen sekä asuinympäristön ja kuluttajien elämäntapojen dynamiikkaan.
- Elintarvike- ja ruokatutkimus painottui kuluttajälähtöisyyden edistämiseen ruokajärjestelmässä. Tutkimuksen kohteena olivat kuluttajien lähi- ja luomuruokanäkemykset, elintarvikkeiden kulutusmuutokset, kuluttajien laatu- ja turvallisuusnäkökulmat elintarvikkeista sekä koko ketjuun liittyvät laatu- ja vastuukysymykset. Tutkimus kohdistui myös kuluttajien ruoan valintaan liittyviin toimintatapoihin ja Internetin rooliin elintarvikkeisiin liittyvän tiedon lähteenä.
- Innovaatioiden ja käyttäjätarpeiden tutkimushankkeissa kehitettiin mm. työkalu ympäristövaikutusten mittaamiseen ja suhteuttamiseen, rakennettiin skenaarioita tulevaisuuden yhdyskuntarakenteesta, ennakoitiin tulevaisuuden pakkauksia ja testattiin vuorovaikutteisia palveluja. Hankkeissa oli mukana pieniä ja keskisuuria yrityksiä, julkisia toimijoita, harrastajayhteisöjä ja kuluttajapanelisteja. Tutkimuksen teoriaperustaksi on kehitetty ns. käyttäjälähtöisen teorian, joka auttaa analysoimaan käyttäjälähtöisiä innovaatioita.
- Markkinoiden kilpailullisuuden tutkimuksen kohteena oli hintoihin, vähittäiskauppaan ja kuluttajien turvallisuuteen liittyvät tutkimushankkeet. Tutkimusmetodista osaamista vahvistettiin tapaustutkimuksessa.

Tutkimuskeskus edisti tutkimustulosten hyödyntämistä ja kansallista kulutustutkimusta koskevan tiedon välittämistä päätöksentekijöille, muille sidosryhmille sekä tiedeyhteisölle.

- Kansallista kulutustutkimustietoa sisältävää tietokantaa samoin kuin tavaroiden ja palveluiden testi- tms. tietoja sisältävää tietokantaa (KULTU-tietokannat) täydennettiin aiempien vuosien tapaan. Tutkimustietokannan tiedontuottajien lukumäärä on pysynyt aiempien vuosien tasolla; noin 150 yliopistojen ja

korkeakoulujen laitosta, tutkimus-laitosta jne. Tietokantoja käytetään tutkimuskeskuksen www-sivujen kautta, jotka uudistettiin.

- Uuden tutkimustiedon tuottaminen tutkimuskeskuksessa kasvoi erilaisten kirjallisten suoritteiden määrällä mitattuna edellisvuodesta 38 %. On kuitenkin huomattava, että suoritteet eivät ole yhteismitallisia.
- Asiantuntijatoiminta sisältäen esitelmät koti- ja ulkomaisilla foorumeilla, esiintymiset mediassa, opetustehtävät sekä jäsenyydet neuvottelukunnissa, lisääntyi lukumääräisesti 3 %.

Suoritemäärät esitetään yksityiskohtaisesti luvussa 2.2.2.1 sekä liitteessä 1.

Vaikuttavuuden lisäämiseksi kuluttaja- ja käyttäjälähtöistä tutkimustietoa on välitetty päätöksentekijöiden, yritysten, kansalaisjärjestöjen ja kuluttajien käyttöön sekä tutkimusten rahoittajatahojen käyttöön myös seuraavin tavoin:

- rahoittajatahojen ja muiden asiantuntijoiden osallistuminen hankkeiden johto- ja ohjausryhmiin
- yhteistoiminta yritysten kanssa liittyen tuotekehitykseen, tutkimusaineistoihin ja asiantuntemuksen jakamiseen
- kansainvälinen yhteistyö ja julkaisutoiminta etenkin elintarvike- ja innovaatiotutkimuksessa.

Kansainvälinen yhteistyö toteutui tutkimusyhteistyöhankkeina, tutkijavierailuina sekä osallistumisina neuvottelukuntiin ja muuhun asiantuntijatyöhön.

Tutkimuslaitoksille soveltuvia vaikuttavuuden määrittelyjä ja mittareita kehitettiin yhteistyössä ministeriön kanssa sekä osallistumalla Suomen Akatemian johdolla käytyyn keskusteluun.

2.2 Toiminnallinen tuloksellisuus

2.2.1 Toiminnallinen tehokkuus ja sen kehitys

Tulossopimuksen mukaisesti *toimintojen tehostamiseen ja kustannussäästöihin pyritään tarkastelemalla kriittisesti kaikkia sisäisiä toimintoja ja menolajeja. Hallintopalvelujen osalta tehostetaan yhteistyötä Kuluttajaviraston kanssa.*

Toimintoja tehostavina ja kustannussäästöjä tuoneina toimenpiteinä olivat vuonna 2005:

- tutkimusyhteistyön tuloksellinen lisääminen tutkijoiden ja tutkimusryhmien välillä
- vuorovaikutteisten tietotyökalujen kuten blogien ja työpajojen kehittäminen
- kuluttajien ja tuottajien välisen vuorovaikutuksen tutkimuksen tuotteistaminen ja metodikehitys
- tutkimustiedon siirron nopeuttaminen ja monipuolistaminen
- tutkimusaineistojen hankintojen kilpailutus
- luopuminen osasta toimitiloja 1.3. lähtien
- siirtyminen sähköiseen ostolaskujen käsittelyyn yhteistyössä Kuluttajaviraston kanssa
- siivouspalveluiden kilpailutus ja sopimus uuden toimittajan kanssa
- tietoliikenteen kilpailutus yhteistyössä kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa
- työterveyshuollon tutkimusten karsiminen ja palvelusopimuksen kilpailutus osana Hanselin puitesopimusta (uusi sopimus 1.2.2006 lähtien).

Toiminnan tehostamisen kannalta välttämättömiä, Kuluttajaviraston kanssa yhdessä hankittavia henkilöstö- ja asiakirjahallinnon tietojärjestelmiä ei saatu käyttöön kilpailutuksiin tulleiden viiveiden vuoksi. Matkahallintajärjestelmän käyttöönotto siirtyi muiden kehittämishankkeiden vuoksi. Järjestelmät pyritään saamaan käyttöön vuonna 2006.

2.2.1.1 Taloudellisuus ja tuottavuus

Tutkimuskeskuksessa on käytössä tutkimusprojekti- ja tehtävätason ajankäytön seuranta ja kustannusten kohdentaminen. Suoritetasoista kustannuslaskentaa ei ole. Taloudellisuutta ja tuottavuutta kuvataan seuraavassa tehtäväalueittain henkilötyövuosien ja kustannusten sekä niissä tapahtuneiden muutosten avulla.

Tutkimuskeskus saa osan hallintopalveluista palvelutuotantosopimukseen perustuen Kuluttajavirastosta (KUV) maksutta. Tutkimuskeskuksen palvelutuotannosta Kuluttajavirastolle aiheutuneet kokonaiskustannukset olivat 91 132 euroa ja palveluihin käytettiin noin 1,2 htv. Kustannukset alenivat edellisvuodesta 6,6 %. (97 610 euroa ja 1,5 htv v. 2004). Nämä kustannukset on sisällytetty laskelmiin.

Johdon, tietohallinnon ja yleishallinnon menot sekä yhteiset toimintamenot (mm. kiinteistömenot) ja pääomakustannukset on vyörytetty ydintehtäväalueille, joita ovat tutkimus ja tietopalvelu. Kohdentamisperusteena ydintoiminnoille on käytetty ao. toimintojen tehollisen työajan henkilötyöpanoksia (htv).

Laskelmat ja taulukot perustuvat sisäisen kirjanpidon bruttomenoseurantaan sisältäen myös talousarviokirjanpidossa muille kuin tutkimuskeskuksen omille momenteille kirjatut menot. Henkilötyövuositiedot perustuvat ajankäytön seurantajärjestelmän tietoihin. Virastotyöajan ja tehdyn työajan välinen ero 0,9 htv on oikaistu vähentämällä hallinnon henkilötyövuosia. Hallinnon todellinen tehty henkilötyövuosimäärä oli 5,7 htv.

Tutkimustoiminnan osuus kokonaistyöajasta väheni aiempiin vuosiin verrattuna. Hallintoon ja poissaoloihin käytetty aika vastaavasti kasvoi. Muutos johtuu strategian uudistamistyöstä sekä äitiys- ja sairauslomista. Tietopalveluun ja koulutukseen käytetyt työajat pysyivät ennallaan. Kuluttajavirastosta hallintopalveluina saatava työpanos on vähentynyt edellisvuosista.

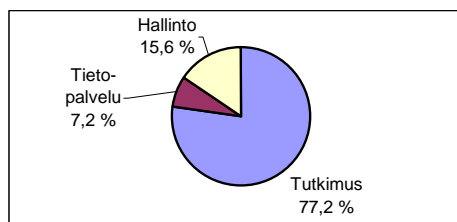
Henkilötyöpanokset (htv) tehtäväalueittain

Tehtäväalue	2005		2004		2003	
	htv	%	htv	%	htv	%
Tutkimus	23,75	59,8	26,1	63,8	25,5	61,6
Tietopalvelu	2,2	5,5	2,1	5,1	3,2	7,7
Hallinto, johto ja kehittäminen	4,8	12,1	4,2	10,3	4,8	11,6
Koulutus	0,65	1,6	0,7	1,7	0,7	1,7
Vuosilomat ja muut poissaolot	8,3	20,9	7,8	19,1	7,2	17,4
KTK yhteensä	39,7	100,0	40,9	100,0	41,4	100,0
KUV:n hallintopalvelut	1,2		1,5		1,7	
Kaikki yhteensä	40,9		42,4		43,1	

Tehollisesta työajasta (yhteensä 30,8 htv) 77,2 % käytettiin vuonna 2005 tutkimukseen eli reilut 3 % vähemmän kuin vuonna 2004 (80,6 %).

Tehtävälueittain tehdyn työajan henkilötyövuodet (ilman koulutusta ja poissaoloja) jakautuivat seuraavasti:

	htv	%
Tutkimus	23,75	77,2
Tietopalvelu	2,2	7,2
Hallinto, johto ja kehittäminen	4,8	15,6
Koulutus ja poissaolot	8,95	
KTK yhteensä	39,7	100,0

Tutkimuksen suhteellinen osuus kokonaiskustannuksista kasvoi hieman edellisvuodesta ja vastaavasti tietopalvelun osuus pieneni hieman. Euroina molempien kustannukset alenivat. Yhteiskustannusten osuus kokonaiskustannuksista oli 32,7 % ja osuus kasvoi edellisvuodesta (29,1% v. 2004 ja 33,1 % v. 2003).

Ydintehtävälueiden kustannukset 2003 - 2005

Kustannukset	Tutkimus			Tietopalvelu		
	2005	2004	2003	2005	2004	2003
Erilliskustannukset	1 664 181	1 836 180	1 749 688	145 072	173 826	183 379
Osuus yhteiskustannuksista	803 306	763 316	849 676	74 411	61 416	106 626
Kokonaiskustannukset	2 467 487	2 599 496	2 599 364	219 483	235 242	290 005
% kokonaiskustannuksista	91,8 %	91,7 %	90,0 %	8,2 %	8,3 %	10,0 %

Seuraavassa esitetään ydintehtävälueiden suoritteet. Tutkimuksen suoritemäärät kasvoivat ja tietopalvelun vähenivät edellisvuoteen verrattuna. Suoritteiden määriä henkilötyövuotta kohden ja suoritteiden keskimääräiset kappalehintoja ei esitetä, koska suoritteita ei ole indeksoitu.

Vuoden 2003 tutkimussuoritteet eivät ole vertailukelpoiset vuosiin 2004 ja 2005, koska suoritteiden luokitusjärjestelmä uudistettiin vuonna 2004.

Ydintehtävälueiden suoritteet 2003 - 2005

Tutkimuksen suoritteet	2005	2004	2003
Kirjalliset tuotokset	127	92	79
Suulliset tuotokset	307	285	146
Muu asiantuntijatoiminta	114	123	
Yhteensä	548	500	225

Tietopalvelun suoritteet	2005	2004	2003
Toimitustyö ja tiedottaminen	50	50	71
KULTU-tietokantojen täydentäminen	1245	1350	1400
Yhteensä	1295	1400	1471

Yksityiskohtainen tarkastelu suoritteista on luvussa 2.2.2.

2.2.1.2 Kannattavuus ja kustannusvastaavuus

Kuluttajatutkimuskeskuksen tuotot ovat pääasiassa yhteistoiminnan tuottoja tutkimuksesta. Oheisesta taulukosta käy ilmi vuosittaiset tuotot tulosalueittain. Tulorahoitus sisältää myös muiden talousarviotilien käytön. Lisäksi vuonna 2005 oli käyttöomaisuuden myyntituloja 4.051,50 euroa.

Ydintehtävääalueiden tuotot 2003 - 2005

Tuotot	Tutkimus			Tietopalvelu		
	2005	2004	2003	2005	2004	2003
Maksullinen toiminta	5 000	7 400	17 600	4 143	6 099	4 664
Yhteisrahoitteinen toiminta	717 498	804 833	700 668	0	27 980	0
Tuotot yhteensä	722 498	812 233	718 268	4 143	34 079	4 664
Tuotot % kokonaistuotoista	99,4 %	96,0 %	99,4 %	0,6 %	4,0 %	0,6 %

Maksullinen toiminta

Tulosopimuksessa ei asetettu maksullisen toiminnan kannattavuudelle tavoitetta.

Talousarviossa maksullisen toiminnan tavoitteeksi asetettiin 10 000 euroa, ensisijaisena tavoitteena kerryttää tuloja julkaisujen myynnillä ja liiketaloudellisin perustein hinnoiteltavilla tutkimussuoritteilla.

Maksullisen toiminnan tuotot, euroa

Suorite	2005	2004	2003
julkaisut	4 183	6 099	4 106
tutkimukset ja selvitykset	5 000	7 400	17 600
muut tuotot	-	-	558
yhteensä	9 143	13 499	22 264

Maksullisen toiminnan tuotot alenivat edellisvuodesta ja tulotavoitetta ei aivan saavutettu. Vähennystä oli sekä julkaisujen myynnissä että asiantuntijapalveluissa. Liiketaloudellisin perustein hinnoiteltujen tutkimussuoritteiden määrä on ollut yleensä vähäinen ja asiantuntijapalveluiden kysyntää on vaikea ennakoida.

Julkaisuja myytiin toimintavuonna 250 kappaletta eli 139 vähemmän kuin edellisvuonna. Suuntaus on odotettu, koska suurin osa uusista julkaisuista on saatavissa sähköisesti ilmaiseksi.

Myytyjen julkaisujen lukumäärät

vuosi	2005	2004	2003
lukumäärä	250	389	261

Koska maksullisen toiminnan tuotot ovat vähäiset, maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelmaa ei esitetä.

2.2.2 Tuotokset ja laadunhallinta

Tulossopimuksessa tutkimustoiminnan suoritettavaksi asetettiin 30 julkaisun ja tieteellisen artikkelin tuottaminen. Tutkimustuloksia pyritään esittelemään kaikkiaan sadassa konferenssi- ja seminaaritilaisuudessa. KULTU-tietokantojen käytön tavoitteeksi asetettiin noin 120 000 käyntiä vuoden 2005 aikana.

Tutkimustyön korkea laatu pyritään varmistamaan käyttämällä tieteelliset kriteerit täyttäviä menettelytapoja tutkimuskysymysten muotoilussa, aineiston hankinnassa ja käsittelyssä sekä johtopäätösten tekemisessä ja raportoinnissa.

2.2.2.1 Suoritteiden ja laadun tarkastelu

Tulossopimukseen kirjatut tutkimukselle asetetut suoritettavat ylitetään sekä kirjallisten että suullisten tuotosten osalta (taulukko).

KULTU-tietokantojen käytöstä ei saada tulossopimuksessa oletetulla tavalla seurantatietoa, koska tutkimuskeskuksen www-sivut uudistettiin 2005. Jatkossa suoritteiden määrää ja hyödyntämistä seurataan sekä www-sivukäyntien että KULTU-sivukäyntien avulla. Vuoden 2005 osalta taulukon luvut perustuvat neljän seurantakuukauden ajalta laskettuihin laskennallisiin vuositason lukuihin.

Suoritteet, lkm	2005	2004	2003
julkaisut ja tieteelliset artikkelit *	49	32	47
konferenssi- ja seminaariesitykset**	111	96	n. 110
www-sivut, katsotut sivut/v	864 000	-	-
KULTU-tietokanta, katsotut sivut /v	9 500	-	-

*) sisältää KTK:n julkaisut, artikkelit kotimaisissa ja kv. kausijulkaisuissa ja väitöskirjat

***) suulliset tuotokset pl yleistajuiset esitelmät

Tutkimustyön laatua parannettiin monin tavoin:

- Valtaosassa hankkeista oli ulkopuolisista tahoista koostuva johto- tai ohjausryhmä, joka ohjasi ja valvoi hankkeiden toteutusta. Tutkimukset pystyttiin näin kohdentamaan niihin kysymyksiin, jotka rahoittajille ja hyödyntäjille olivat olennaiset.
- Tieteellisen laadun takeena oli osaltaan myös se, että 48 % tutkijoista oli tutkijakoulutuksen (tohtori tai lisensiaatti) saaneita.
- Tieteellisesti referoitujen kansainvälisten ja kotimaisten artikkeleiden määrä kasvoi 42 % (27 vuonna 2005 ja 19 vuonna 2004).
- Tutkimuskeskuksen tutkimushenkilöstö toimii referena 14 akateemisessa luottamustehtävässä (vuonna 2004 vastaava luku 17).
- Senioritutkijoiden vetämän artikkelihautomon tuloksena syntyi 13 artikkelia esitettäväksi kv. tiedelehdissä ja konferensseissa.

Seuraavissa taulukoissa kuvataan edellistä laajemmalti suoritettua sekä tutkimuksen että tietopalvelun osalta.

Suoritteiden luokitusta ja raportointitarkkuutta kehitettiin jo vuonna 2004 osana vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden määrittelyn kehittämistyötä. Vertailtavuus aiempiin vuosiin on kuitenkin suuntaa-antava nimenomaan artikkelituotannon osalta. Kaikilta osin seurantatietoja ei ole

Tutkimus- ja asiantuntijatoiminnan suoritteet

Julkaisut	2005	2004	2003 *)
Artikkelit kotimaisissa ja kv. kausijulkaisuissa	27	19	23
Kirjat, kirjankappaleet, raportit ja konferenssijulkaisut	54	37	
Lehtikirjoitukset	24	23	32
Väitöskirjat ja opinnäytteet	1	0	
KTK:n julkaisut	21	13	24
Julkaisut yhteensä	127	92	79

Asiantuntijatoiminta	2005	2004	2003 *)
Suulliset tuotokset	138	119	133
Opetus	45	48	13
Akateemiset luottamustehtävät	31	35	
Muu asiantuntijatoiminta	64	69	
Esiintyminen mediassa	143	137	
Asiantuntijatoiminta yhteensä	421	408	146

Kaikki yhteensä	548	500	225
------------------------	------------	------------	------------

*) Suoritteiden luokittelu oli erilainen vuonna 2003

Tietopalvelun suoritteet

Toimitustyö ja tiedottaminen	2005	2004	2003
Toimitustyö ja painatus omilla sarjoissa	4	2	24
Toimitustyö omilla verkkojulkaisuina	14	11	8
Toimitustyö muihin sarjoihin	0	1	9
Ulkoisen tiedottaminen	17	20	14
Sisäinen tiedottaminen	15	16	16
Yhteensä	50	50	71

KULTU-tietokantojen täydentäminen	2005	2004	2003
- lisäykset tutkimus-tietokantaan	340	400	400
- lisäykset tavarat ja palvelut -tietokantaan	905	950	1000
Yhteensä	1245	1350	1400

Kaikki yhteensä	1295	1400	1471
------------------------	-------------	-------------	-------------

Suoritteita kuvataan liitteessä 1 yksityiskohtaisemmin luokiteltuina.

2.2.2.2 Tehtäväalueittainen tarkastelu

Tulossopimuksessa ei määritelty tutkimuksen teema-alueita, mutta talousarvioesityksessä 2005 mainitut seuraavat tutkimusalueet ovat kaikki olleet tutkimuksen kohteina:

- julkisten ja yksityisten palveluiden kysyntä ja markkinoiden kehittämistarpeet
- kuluttajien taloudelliset riskit
- elintarviketuotannon ja -markkinoiden sekä kuluttajien toimintatapojen muutokset
- käyttäjälähtöisen teknologian arviointi ja kuluttajalähtöiset innovaatiot
- hinnoittelu eri toimialoilla ja kilpailullisuus markkinoilla
- jakelukanavien välinen kilpailu vähittäistavarakaupassa

Seuraavassa kuvataan, mitä em. aihealuilla tutkittiin ja millaista vaikuttavuutta tutkimuksilla tavoiteltiin. Rahoittajatahot ja yhteistyökumppanit kertovat osaltaan myös verkottumisesta. Yksityiskohtaiset kuvaukset tutkimusprojekteista esitetään liitteessä 2A.

Palvelumarkkinoiden muutokset

Tutkimuksilla edistettiin julkisen sektorin ja markkinoiden tietämystä kuluttajien vaihtoehtoisista tavoista hankkia palveluja eri sektoreilta, palvelumarkkinoiden toimivuudesta sekä kuluttajien taloudellisista riskeistä ja tiedontarpeista palvelumarkkinoilla. Osaan hankkeista sisältyi tilastointia, käsitteiden määrittelyä ja mittausta tukevaa kehittämistyötä. Pyrkimyksenä oli kuluttajanäkökulman vahvistaminen politiikkatoimenpiteissä sekä niiden kehittämisessä ja kohdentamisessa.

Yhteishankkeessa SITRAn kanssa tuotettiin tietoa kotitöiden ulkoistamisen esteistä ja edellytyksistä kotitalouspalvelujärjestelmän kehittämiseksi. Yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa laadittiin kotitaloustuotannon satelliittitili kansantalouden tilinpidon kehittämiseksi. Tietoyhteiskuntakehityksen arviointiin tuotettiin käyttäjätietoa verkkopalveluiden merkityksestä ikääntyvien hyvinvoinnin edistämiseksi. Turvallisuuskulttuurin edistämiseksi tuotettiin tietoa yhteistyössä TUKESin kanssa sähköteknisten laitteiden turvallisuuskulttuurin seurantatutkimuksilla. Talous- ja velkaneuvonnan tueksi tuotettiin tutkimustietoa kuluttajien raha-asioiden hoidon käytännöistä ja riskeihin varautumisesta sekä nuorten kuluttajien velkaongelmista (väitöskirjatyö). Maaseutupolitiikan kehittämiseksi tuotettiin tutkimustietoa maaseudulle muutosta sekä asuinympäristön ja kuluttajien elämäntapojen dynamiikasta.

Kertomusvuonna käynnistyi mittava Tekes-rahoitteinen Palveluja kotiin verkosta (PALKOVE) -hanke sekä EU-rahoitteinen hanke ateriapalvelujen asiakaslähtöisestä kehittämisestä (HECTOR).

Yhteistyötahoina olivat Helsingin yliopisto, Tilastokeskus, ETLA, KELA, VATT, STM, KUV, lääninhallitukset, useat kaupungit, TUKES ja EUROSTAT.

Rahoittajina olivat maa- ja metsätalousministeriö, Suomen Akatemia, TUKES, Tekes ja Sähköturvallisuuden edistämiskeskus.

Kuluttajat elintarviketaloudessa

Tutkimuksissa edistettiin kuluttajien näkökulman tuomista elintarvikejärjestelmän kokonaisuuden tarkasteluun mm. tutkimalla kuluttajien lähi- ja luomuruokanäkemyksiä, elintarvikkeiden kulutusmuutoksia sekä kuluttajien käsityksiä yksittäisistä elintarvikkeista ja laatu- ja vastuukysymyksistä elintarvikeketjussa. Lisäksi syvennettiin tietämystä kuluttajien ruoan valintaan liittyvistä arkisista toimintatavoista mm. elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä ja Internetin roolista elintarvikkeisiin liittyvän tiedon lähteenä. Tutkimusten tuloksia voivat hyödyntää sekä yksityiset että julkiset tahot mm. tuotekehityksessä ja erilaisten strategioiden suunnittelussa.

Teema-alueelta julkaistiin useita kotimaisia ja kansainvälisiä artikkeleita. Hankkeissa kehitettiin uudenlaisia tutkimusmenetelmiä liittyen mm. erilaisten aineistojen käyttöön. Teema-alueen tutkimuksista valtaosa toteutettiin yhteistyössä kotimaisten kumppaneiden kanssa. Kansainvälisiä ja pohjoismaisia yhteyksiä vahvistettiin osallistumalla konferensseihin sekä tutkijavierailulla Upsalan yliopistossa.

Yhteistyötahoina olivat EELA, Elintarvikevirasto, KTL, Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsingin yliopisto, MTT, Tilastokeskus, Vaasan yliopisto, VTT, Göteborgin yliopisto (Ruotsi), Statens institutt for forbruksforskning (Norja), SUHR'S (Tanska) ja Upsalan yliopisto (Ruotsi).

Rahoittajina olivat maa- ja metsätalousministeriö, Suomen Akatemia, Pohjoismainen ministerineuvosto, Elintarvikevirasto ja Kotimaiset kasvikset ry.

Innovaatiot ja käyttäjätarpeet

Tutkimuksissa edistettiin käyttäjänäkökulman huomioon ottamista tuotekehityksen varhaisessa vaiheessa. Mittavin tutkimuspanos käytettiin käyttäjätieto innovaatioissa -projektiin, jossa käyttäjätiedon käyttöä tarkasteltiin ja sitä hankittiin yhteistyössä vuorovaikutteista tietotekniikkaa kehittävien pienten ja keskisuurten yritysten kanssa. Käyttäjäkeskeistä teknologian arviointia sovellettiin mm. mobiilipalveluihin ja pakkausteknologioihin. Kestävän kehityksen innovaatioita tarkasteltiin yhtäältä kuluttajien tarvitseman informaation ja toisaalta ekotehokkaan yhdyskuntarakenteen näkökulmista.

Yritysten ja kuluttajien keskinäistä vuorovaikutusta ja vuoropuhelua parannettiin lukuisissa tutkimuksissa. Edelleen vahvistettiin tutkimusalueen teoreettista perustaa ja kehitettiin uusia tutkimusmenetelmiä mm. arjen käytäntöjen tutkimiseen. Yhteistyössä kansainvälisten tutkijoiden kanssa järjestettiin tutkimussessio, jossa käsiteltiin käyttäjien mukaanottamista innovaatioprosessiin. Lisäksi toimitettiin harrastamisen luovuutta käsittelevä wap-lehti MobZine1.0. Yksi tutkija väitteli ja yhdelle myönnettiin Suomen luonnonsuojeluliiton ympäristöpalkinto.

Yhteistyötahoina olivat Taideteollinen korkeakoulu, Helsingin kauppakorkeakoulu, Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto, TKK, University of Lancaster, University of Manchester, Åbo Akademi, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskus, Suomen ympäristökeskus, Tilastokeskus, VATT ja VTT sekä Nokia, Suunto, Polar Electro, Elisa, Suomen Puheentunnistus, See Finland, Bonware, Raha-automaattiyhdistys ja Sitra.

Rahoittajina olivat Tekes, ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö sekä yksityiset partnerit.

Markkinoiden kilpailullisuus

Tutkimuskokonaisuudessa oli käynnissä useita hintoihin, vähittäiskauppaan sekä kuluttajien turvallisuuteen liittyviä tutkimuksia. Hintatutkimuksista valmistuivat vihreän sähkön hintaa käsittelevä tutkimus sekä kuluttajien eurohintoihin oppimista seurannut tutkimus. Tämän lisäksi tutkittiin palvelujen hintaeroja eri Euroopan maissa.

Vähittäiskaupan alueella valmistui jakelukanavien välistä kilpailua kuluttajien näkökulmasta tarkasteleva tutkimus sekä vähittäiskaupan aukioloaikoja myymälähenkilöstön näkökulmasta tarkasteleva tutkimus. Vähittäiskaupan suuryksikön sijoittumiseen liittyvä pitkittäistutkimusta jatkettiin. Uutena hankkeena käynnistyi päivittäistavarakaupan rakennemuutosta käsittelevä tutkimus, joka jatkuu vuonna 2006. Uutta tutkimusteemaa edustaa eInsurance – uuden ajan sähköiset vakuutuspalvelut, jonka riskienhallintaosion tutkimus aloitettiin vuonna 2005 paneelikeskusteluin. Tutkimusalueelta valmistui myös tapaustutkimusta käsittelevä metodologinen julkaisu.

Tutkimuskokonaisuuden tieteellisenä tavoitteena oli kehittää markkinoiden toimivuuden tutkimusta hinnoittelun ja vähittäiskaupan alueilta sekä tuottaa ja välittää aineksia markkinoiden kilpailullisuudesta käytävään keskusteluun. Kuluttajien riskeihin liittyvän tutkimuksen myötä kehitetään myös kuluttajien riskienhallintaan soveltuvaa teoreettista viitekehystä. Tämän lisäksi vahvistettiin tutkimusmetodeihin liittyvää osaamista tapaustutkimuksessa.

Yhteistyötahoina olivat Energiateollisuus r.y., Eurostat, Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen yliopisto, Tilastokeskus, Turun kauppakorkeakoulu, Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikkö, VTT sekä yksityiseltä yrityssectorilta Pohjola, Mermi ja Profit Software.

Rahoittajina olivat kauppa- ja teollisuusministeriö, Tekes, Palvelualojen ammattiliitto ja Energiateollisuus ry.

Tietopalvelu

KTK:n tehtävänä on vaikuttaa omalta osaltaan tutkimustulosten hyödyntämiseen ja muualla tuotetun tiedon välittämiseen kotimaisille päätöksentekijöille.

KULTU-tietokantojen käytettävyyttä kehitettiin ja ulkonäköä uudistettiin. Tutkimustietokantaan sisältyi vuoden lopussa 6300 tutkimuksen tiedot. Lisäys oli 340 uuden Suomessa julkaistun tutkimuksen tiedot. Tavarat ja palvelut-tietokannassa oli 12 940 testin, vertailun, markkinakatsauksen, artikkelin ja hintavertailun tiedot. Lisäys oli 905.

Uudet www-sivut otettiin käyttöön ja intranet-sivujen uudistus aloitettiin. Tutkimustulosten saatavuutta nopeutettiin ja helpotettiin julkaisemalla suurin osa raporteista (78 %) verkossa. Lisäksi verkkosivuilta on luettavissa Tutkimuskaikuja-julkaisu, esitutkimusraportteja, seminaariraportteja, kongressi- ja seminaariesityksiä, workshoppien tausta-aineistoja ja tuloksia, lausuntoja, esitelmiä ja kirjoituksia. Sähköistä julkaisutoimintaa nopeutettiin ottamalla käyttöön uudet kirjoitus- ja taittopohjat.

Www-sivujen uudistuksen jälkeen sekä Kultu-tietokantojen että www-sivujen kiinnostavuutta on voitu seurata syyskuusta 2005 lähtien sivukäyntien perusteella. KULTU-tietokannoissa katsottujen sivujen lukumäärä oli 26 sivua/päivä, laskennallisesti koko vuonna 9 500 sivukäyntiä. Katsottuja www-sivuja oli puolestaan 2 400 sivua/päivä, laskennallisesti koko vuonna 864 000 sivukäyntiä.

Kuluttajatutkimuskeskuksen painettu vuosikirja Vox Consumptoris julkaistiin ensimmäistä kertaa. Julkaisuja, mukaan lukien myös aiemmat julkaisut, myytiin yhteensä 250 kappaletta. Ilmaiseksi kaikki julkaisut toimitettiin aiempien vuosien tapaan 144 taholle.

Tietopalvelun toiminta kuvataan edellistä tarkemmin liitteessä 2B.

Tutkimuksen hallinto ja kehittäminen

Tutkimuksen strategisen kehittämisen tavoitteena oli kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävän ja tutkimuksen hyödyntäjiä palvelevan tutkimuksen tuottaminen, laaja-alaisen teoreettis-metodisen tutkimusosaamisen ja yhteistyön edistäminen samoin kuin tutkimuksen resursoinnin varmistaminen. Erityisesti kiinnitettiin huomiota uuden tutkimustiedon tuottamiseen tieteelliset kriteerit täyttävillä menettelytavoilla. Tärkeässä asemassa olivat

tutkimuskysymysten muotoilu, aineistojen hankinta ja käsittely sekä johtopäätösten tekeminen ja raportointi.

Tutkimusosaamisen ylläpito ja kehittäminen

Yksi tutkija väitteli ja neljä muuta tutkijaa harjoitti aktiivisesti jatko-opintoja. Kahdelle korkeakouluopiskelijalle tarjottiin harjoittelupaikka.

Osana tutkimuksen korkeaa laatua korostettiin artikkeleiden julkaisemista kansainvälisissä tiedelehdissä. Tieteellisesti referoitujen kansainvälisten ja kotimaisten artikkeleiden määrä kasvoikin 27:een (19 vuonna 2004).

Artikkelihautomo kokoontui syksyllä 10 kertaa. Sen tavoitteena oli tuottaa 6–12 kansainvälistä artikkelia julkaistavaksi tiedelehdissä tai esitettäväksi kansainvälisissä konferensseissa. Hautomo toimi itseohjautuvasti ”senioritutkijoiden” vastatessa erilaisista teemoista. Sinne kutsuttiin myös kolme ulkopuolista vierailijaa. Artikkelihautomo jatkui vielä tammikuussa 2006. Tuloksena oli 13 artikkelia, jotka arvioidaan kansainvälisissä tiedelehdissä ja konferensseissa.

Artikkelihautomon lisäksi tutkimusryhmät järjestivät 10 erilaista seminaaria, workshoppeja tai työpajaa, joista osa oli suunnattu omille tutkijoille ja osa avoimia tilaisuuksia. Tutkimusryhmien välistä vuorovaikutusta edistettiin mm. rohkaisemalla tutkijoita työskentelemään eri tutkimusryhmissä. Verkottumista tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa edistettiin paitsi avoimilla seminaareilla, myös erilaisilla yhteistyömahdollisuuksia kartoittavilla tapaamisilla.

Tutkimuksen kehittämisen pitkän tähtäyksen linjauksia pohdittiin ja kirjattiin syksyllä hyväksytyyn strategiaan. Tutkimusmetodeja sekä tiedonsiirtoa kehitettiin vuorovaikutteisten työpajojen avulla. Työpajaan kuuluu olennaisena osana ohjattu pienryhmätyöskentely. Työskentely strukturoitiin annettujen tehtävien ympärille. Työpajoilla on tärkeä rooli jatkossa käyttäjälähtöisen tutkimuksen aineiston tuottajina ja kehittämisen apuvälineenä.

Tutkimusaineistojen hankinta

Paneelin käyttöaste kasvoi edellisvuodesta. Sitä käytettiin kahdessatoista tutkimushankkeessa (11 vuonna 2004), ja tutkimuksiin osallistui noin 1 080 paneelin jäsentä. Tutkimusaineistoja kerättiin monipuolisesti yksilöhaastattelujen, ryhmäkeskustelujen, kyselyjen, työryhmätyöskentelyjen ja kokeilujen avulla. Toimintavuonna kuluttajapaneelissa oli 1 026 jäsentä. Paneeli rakentuu eri puolilla Suomea olevasta kuudesta aluepaneelistä. Kuluttajapaneelista laadittiin työseloste www-sivuille hyödynnettäväksi sekä tutkimusten viitedokumenttina että paneelin yleisenä kuvauksena siitä kiinnostuneille.

Paikkatietojärjestelmään ei hankittu uusia aineistoja vuonna 2005. Raja-aineistot päivitettiin kuntaliitoksista aiheutuneiden muutosten vuoksi. Järjestelmää käytettiin palveluita ja vähittäiskauppaa käsittelevissä tutkimuksissa.

Tutkimusaineistojen sähköinen dokumentointiprojekti valmistui loppuvuodesta 2005 ja sen pohjalta tutkijat päivittävät aineistojensa tiedot viimeistään alkuvuonna 2006.

Asiantuntijatoiminta ja yhteistyö

Kuluttajatutkimuskeskuksen edustajat toimivat asiantuntijoina monissa kansainvälisissä ja kotimaisissa tieteellisissä järjestöissä sekä eri hallinnonalojen tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Yhteensä jäsenyyksiä oli 56:ssa eri neuvottelukunnassa, komiteoissa, työryhmissä sekä erilaisissa seuranta-, ohjaus ja johtoryhmissä.

Haastatteluja sähköisessä mediassa oli vuoden aikana yli 50 kpl ja haastatteluja erilaisissa lehdissä lähes 100 kpl.

Osa asiantuntijatoimintaa ovat myös erilaiset kertaluontoiset esitelmät, joiden määrä kasvoi 119:stä (2004) 138:aan vuonna 2005 (taulukko).

Esitelmät	2005	2004
Kansainväliset konferenssit	32	24
Kotimaiset konferenssit	8	17
Esitelmät asiantuntijayleisölle	71	55
Yleistajuiset esitelmät	27	23
Yhteensä	138	119

Kuluttajatutkimuskeskuksen asiantuntijat ovat vastanneet yliopistotasoisista luentosarjoista (2 kpl) sekä pitäneet yksittäisiä luentoja yliopistolla (24 kpl). Tämän lisäksi on osallistuttu pro gradu -tutkielmien ja väitöskirjojen tarkastustyöhön ja opinnäytetöiden ohjaukseen. Ns. akateemisia luottamustehtäviä Kuluttajatutkimuskeskuksen edustajilla on akateemisten lehtien toimituskuntien jäseninä, konferenssien järjestelytoimikunnissa, tieteellisissä seuroissa, refereena sekä tieteellisten lausuntojen antajina.

Suurin osa (75 %) asiantuntijatoimintaan käytetyistä henkilötyöpanoksista käytettiin kotimaisilla foorumeilla. Kansainvälisen asiantuntijatoiminnan osuus oli 25 % (0,4 htv). Luku ei kuitenkaan kuvaa kansainvälistymisen määrää kokonaisuudessaan, koska projekteissa tapahtuva kansainvälinen yhteistyö kirjautuu ao. hankkeille.

Asiantuntijatoiminnan monimuotoisuutta, määrää ja muutoksia vuosina 2004 ja 2005 kuvataan edellistä yksityiskohtaisemmin liitteessä 3.

Organisaation kehittäminen

Koko organisaatiota koskeva mittava kehittämishanke koski toimintavuonna tutkimuskeskuksen mission, arvojen ja vision uudistamista vuoteen 2011 saakka. Näiden pohjalta määriteltiin strategiset tavoitteet ja niiden saavuttamisen kannalta kriittiset menestystekijät. Työ käynnistyi ministeriön esityksestä vuoden alusta. Työhön osallistuivat johtokunnan ja KTK:n johdon lisäksi useat ulkopuoliset asiantuntijat konsultin koordinoimana. Henkilöstölle järjestettiin strategiapäivä. Strategia hyväksyttiin johtokunnassa syyskuussa.

Taloushallinnon alueella merkittävin kehittämishanke oli Kuluttajaviraston kanssa yhteistyössä käyttöönotettu Rondo-järjestelmä ostolaskujen sähköiseen käsittelyyn. Toimintavuosi oli ensimmäinen uuden palkkausjärjestelmän käyttöönottovuosi. Palkkahallinnon muuttaminen uuden järjestelmän mukaiseksi aiheutti merkittävästi työtä.

Koko organisaationa koskevin hankkeina kilpailutettiin itse tai osallistuttiin hallinnonalan tai koko valtiokonsernin tasolla seuraaviin hankintoihin: siivous, työterveyshuolto, tietoliikenne ja matkustus.

Henkilöstöpoliittiseen ohjelmaan liittyen laadittiin etätyötä koskevat periaatteet sekä häirintää ja epäasiallista käyttäytymistä koskevat ohjeet. Lisäksi valmisteltiin yksityisyyden suojaa työelämässä koskevat ohjeet ml. sähköpostin ja internetin käyttöä koskeva ohjesääntö. Loppuvuodesta tehtiin vuotuinen työilmapiirikysely. Työaikakäytäntöjä ja muita hepo-periaatteita selkiinnyttävän kokonaisohjelman laadinta siirtyi. Myös henkilötietojärjestelmän hankinta siirtyi yhteiskilpailutukseen (Valtiokonttori ja Hansel) tulleen viivästyksen vuoksi.

Asiakirjojen hallintaan ei saatu toimintavuonna odotettua parannusta. Sähköisen järjestelmän kehittämistyö jatkui kuitenkin Kuluttajaviraston kilpailuttamana hankkeena.

2.3 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

Tulosopimuksen mukaan henkilöstövoimavarojen osalta kehitetään henkilökohtaista osaamista esimiestyön kehittämisen ja koulutuksen avulla. Erityisesti tukitehtävissä toimivien työnkuvia selkiytetään ja osaamista kehitetään sähköisiin asianhallintajärjestelmiin siirtymisen vuoksi. Lisäksi toteutetaan henkilöstön työtyytyväisyyskysely. Tavoitteena on pitää tulos vähintään aiempien vuosien tasolla.

- Toimintavuonna esimiestehtäviin siirtyneille tarjottiin mahdollisuutta esimieskoulutukseen (Haus). Yksi henkilö osallistui koulutukseen.
- Koska henkilöstö- ja asiakirjahallinnon tietojärjestelmien kehittämiseen ei toimintavuonna vielä päästy, niihin liittyvä koulutus ja työnkuvien selkiyttäminen eivät myöskään toteutuneet. Sähköisen ostolaskujen kierrätyksen edellyttämä järjestelmäkoulutus annettiin kaikille Rondo-järjestelmää käyttäville.
- Työtyytyväisyyskyselyn tulokset pysyivät aiempien vuosien tasolla (kokonaisindeksi 3,5). Tulos oli parempi kuin edellisvuoden tulokset muissa tutkimuslaitoksissa ja valtiolla keskimäärin (3,3).

Henkilöstökertomus

Henkilöstön määrä ja rakenne

Vuoden 2005 lopussa tutkimuskeskuksessa oli 40 henkilöä. Henkilöstömäärä väheni kahdella edellisvuoden loppuun verrattuna virkavapauksien vuoksi. Lisäksi vuoden aikana työskenteli kaksi valtionhallinnon korkeakouluharjoittelijaa. Lähtövaihtuvuutta ei vuoden aikana ollut lainkaan.

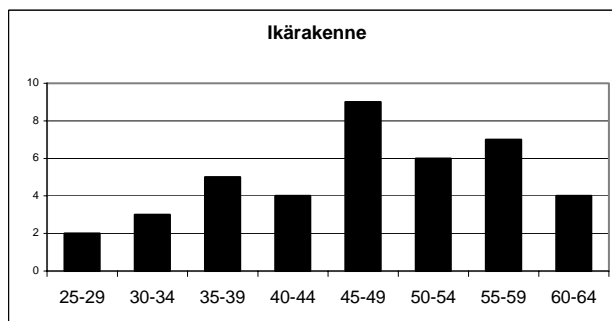
Virkasuhteisia henkilöstöstä oli 65 % ja työsopimussuhteisia 35 %. Vakituksia oli 92,5 % ja määräaikaista 7,5 %. Määräaikaisten lukumäärä väheni edellisvuodesta, kun neljä määräaikaista tutkijaa vakinaistettiin.

Henkilötyövuosina mitattuna vuoden työpanos oli 39,7 htv, missä on vähennystä edellisvuoteen 1,2 htv. Vähennys johtuu virkavapauksista ja osa-aikaisuuksista.

Henkilöstötietoja	2005	2004	2003
Henkilöstön lukumäärä vuoden lopussa	40	42	41
Henkilöstön lukumäärän %-muutos	-4,8	2,4	0,0
Henkilötyövuosien määrä	39,7	40,9	41,4
Kokoaikaisten henkilöiden %-osuus henkilöstöstä	90,0	95,2	92,7
Määräaikaisten, joilla ei ole organisaatiossa taustavirkkaa tai tehtävää, %-osuus henkilöstöstä	7,5	16,7	31,7
Miesten %-osuus henkilöstöstä vuoden lopussa	17,5	16,7	17,1
Naisten %-osuus henkilöstöstä vuoden lopussa	82,5	83,3	82,9
Keski-ikä vuoden lopussa, vuotta	47,3	45,7	45,1
45 vuoden ikäisten ja vanhempien %-osuus henkilöstöstä vuoden lopussa	65,0	59,5	56,1
Koulutustasoindeksi vuoden lopussa	6,4	6,5	6,5
Tehdyn vuosityöajan %-osuus säännöllisestä vuosityöajasta	79,1	78,1	79,7

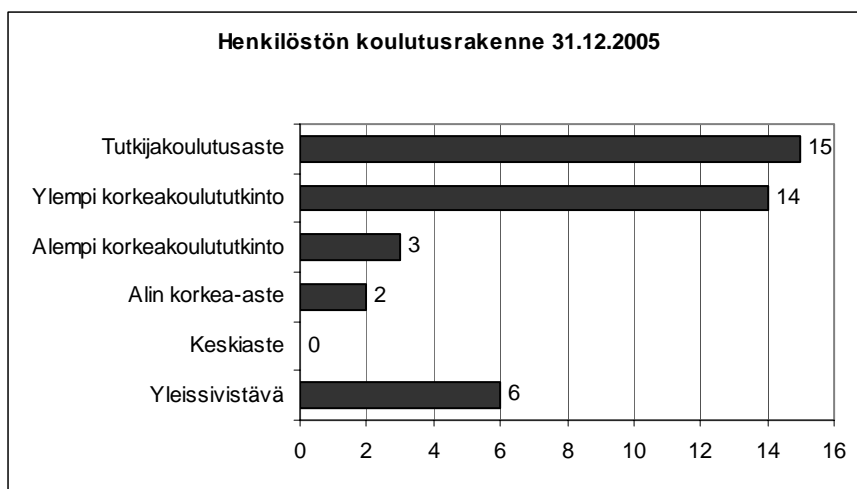
Tutkimuskeskus on naisvaltainen organisaatio. Naisia henkilöstöstä on 82,5 %. Henkilöstön keski-ikä oli 47,3 vuotta. Kymmenen vuoden sisällä 35 % henkilöstöstä jää vanhuuseläkkeelle (63 v) ja vuoteen 2020 mennessä 55 % nykyisestä henkilöstöstä jää eläkkeelle. Näistä 4 henkilöä toimii tulosalueiden johtajina. Seuraavista kaavioista ilmenevät henkilöstön sijoittuminen eri tason tehtäviin ja ikärakenne.

Tehtävät	Lkm	%
Johtotehtävissä	6	15
Tutkijat ja asiantuntijat	26	65
Toimistohenkilöt	8	20
Yhteensä	40	100

Koulutus

Henkilöstö on korkeasti koulutettua. Koulutustasoindeksi oli 6,4, mikä on vertailutietoja selvästi korkeampi (valtion tutkimuslaitoksissa 5,7 ja valtiolla 5,3 vuonna 2004). Keskeisenä syynä korkeaan koulutustasoindeksiin on se, että tutkimuskeskuksen henkilöstörakenne on asiantuntijapainotteinen. Tutkimuskeskus saa osan hallintopalveluista Kuluttajavirastosta, joten oman hallinto- ja muun avustavan henkilöstön määrä on vähäinen.

Toimintavuonna viisi tutkijaa jatkoi opintoja ja yksi heistä väitteli. Henkilöstöstä 35,0 % oli ylempään korkeakoulututkinnon ja 37,5 % tutkijakoulutuksen eli lisensiaatti- tai tohtorintutkinnon suorittaneita (tutkimuslaitoksissa 20,1 % ja valtiolla 8,2 % vuonna 2004).

Koko henkilöstön osaamista ylläpidettiin ja kehitettiin tarjoamalla atk- ja kielikoulutusta sekä ammatillista lisäkoulutusta. Toimintavuonna henkilöstö osallistui sekä omissa tiloissa että ulkopuolella järjestettyyn koulutukseen 167 työpäivää eli 4,2 pv/htv (4,6 pv/htv vuonna 2004.) Määrä on hieman pienempi kuin valtion keskimääräinen henkilöstökoulutus (4,8 pv/htv), mutta suurempi kuin tutkimuslaitosten henkilöstökoulutus (4,0 pv/htv).

Tyytyväisyys ja hyvinvointi

Henkilöstön tyytyväisyys selvitettiin valtiovarainministeriön tyytyväisyysbarometrillä. Kyselyn vastausprosentti oli 81 % (79,5 % vuonna 2004 ja 87,5 % vuonna 2003). Indeksejä tulkittaessa tyydyttävänä tuloksena voidaan pitää indeksiä 3.

Tyytyväisyys (kokonaisindeksi 3,5) tutkimuskeskuksessa pysyi edellisen vuoden tasolla ja se oli parempi kuin valtion tutkimuslaitoksissa ja valtiolla keskimäärin (vertailutiedot vuodelta 2004). Kaikilla osa-alueilla arviot paranivat paitsi työnantajakuvassa ja työoloihin liittyvissä tuntemuksissa. Taustalta löytyy selityksenä mm. indeksiin liitetyt uudet kysymykset koskien työpaikan varmuutta nyt ja tulevaisuudessa sekä mahdollisuudet yhdistää työ- ja yksityiselämä.

Tyytyväisyys 2005. Vertailu vuosiin 2003–2004 ja muihin organisaatioihin 2004.

Tyytyväisyysindeksit	KTK 2005	KTK 2004	KTK 2003	TUTK.LAIT. 2004	VALTIO 2004
Johtaminen	3,5	3,3	3,6	3,3	3,3
Työn sisältö ja haasteellisuus	3,9	3,8	4,0	3,7	3,7
Palkkaus	3,1	3,1	3,3	2,7	2,7
Kehittymisen tuki	3,6	3,5	3,7	3,2	3,2
Työilmapiiri ja yhteistyö	3,7	3,3	3,4	3,6	3,6
Työolot	3,6	3,9	4,0	3,6	3,6
Tiedon kulku	3,1	2,9	3,1	3,0	3,0
Työnantajakuva	3,4	3,6	3,6	3,2	3,2
Kokonaisindeksi	3,5	3,4	3,6	3,3	3,3

Muu työhyvinvointi ja osaaminen	2005	2004	2003
Sairauspoissaolot, työpäivää/henkilötyövuosi	9,2	8,1	6,9
Lähtövaihtuvuus, toisen työnantajan palvelukseen siirtyneiden henkilöiden lukumäärän %-osuus edellisen vuoden lopun henkilöstöstä	0,0	0,0	4,9
Tulovaihtuvuus, palvelukseen otettujen uusien henkilöiden ja palkattomalta virkavapaalta palanneiden henkilöiden lukumäärän %-osuus edellisen vuoden lopun henkilöstöstä	2,4	2,4	7,3
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden henkilöiden lukumäärän %-osuus edellisen vuoden lopun henkilöstöstä	0,0	0,0	2,4
Koulutuskustannukset (henkilöstökoulutuksen ajan palkat ja muut koulutuskustannukset), euroa/henkilötyövuosi	1047	1 273	1 212
Työterveyspalvelujen kustannukset bruttona, euroa/henkilötyövuosi	219	553	382
Talousarvion toimintamenot/henkilötyövuosi, euroa	64148	66 319	65 367

Henkilöstö oli sairauden tai tapaturman takia poissa yhteensä 366 päivää, 9,2 päivää/htv. Luku kasvoi edellisvuodesta (8,1 pv/htv vuonna 2004), muutaman pidemmän poissaolon vuoksi. Vertailutieto vuodelta 2004 on valtiolla 8,8 pv/htv ja tutkimuslaitoksissa 7,8 pv/htv.

Työterveyshuollon nettomenot laskivat edellisvuodesta merkittävästi, koska työterveyshuollon tutkimustoimenpiteisiin tehtiin rajoituksia. Henkilöstölle tarjottiin edellisvuosien tapaan työkykyä ylläpitäviä liikuntapalveluita ml. liikuntasetelit sekä virkistystoimintaa. Työpaikkaruokailua tuettiin edelleen.

2.4 Tulosanalyysi ja johtopäätökset

Vaikuttavuus

Toimintavuodelle asetetut vaikuttavuustavoitteet luonnehtivat tutkimuskeskuksen asemaa ja toimintaa palvelemissa kuluttajapolitiikan sekä elinkeino-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan toteutusta ja edistämässä markkinoiden turvallisuutta. Perimmäiseksi tavoitteeksi nähdään kuluttajien hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen. Tavoitteet ovat laadullisia, toimintaa ja sen hyödyntämistä kuvaavia strategisia pitkän aikavälin tavoitteita.

Vaikuttavuustavoitteet kuvaavat sitä laajaa horisontaalista kenttää, jolla tutkimuskeskus on pitkään toiminut, toisaalta uuden tutkimustiedon tuottajana ja asiantuntijana ja toisaalta myös koko maassa tuotetun kulutustutkimusta koskevan tiedon välittäjänä. Sama linja jatkui toimintavuonna. Tutkimusrahoituksen myöntäjät ja myönnetyt summat kuvaavat tutkimustoiminnan kiinnostavuutta sekä kompetenssin ja osaamisen arvostusta. Tulorahoituksessa tapahtui notkahdus, mutta vuosittaiset vaihtelut tutkimusrahoituksessa ovat kuitenkin yleisiä.

Toiminnallinen tuloksellisuus

Toiminnallisen tuloksellisuuden osalta tutkimuskeskukselle ei asetettu taloudellisuus-, tuottavuus- eikä kannattavuustavoitteita. Sen sijaan asetettiin haasteet tehostaa toimintoja ja saada kustannussäästöjä. Koska suoritekohtaista kustannuslaskentaa ei ole, arviointi voidaan perustaa vain sanalliseen kuvaukseen samoin kuin tehtävälueittaisten henkilötyövuosien ja kustannusten tarkasteluun sekä näiden peilaukseen suoritustuotantoon.

Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuus oli noin 48 % kokonaiskustannuksista. Tulorahoitus ei kata lainkaan hankkeiden yhteiskustannuksia eikä edes kaikkia erilliskustannuksia. Haasteena on saada rahoitusosuutta nostettua, mutta mahdollisuudet siihen ovat vähäiset rahoittajien päätöskäytäntöjen vuoksi. Sektoritutkimuslaitos selvityksessä (2004) esiin nostettu idea sisällyttää rahoituspäätöksiin ns. projektiraha kattamaan edes osaa yhteiskustannuksista on perusteltu.

Tehollisesta työajasta käytettiin tutkimukseen ja asiantuntijatoimintaan suhteellisesti vähemmän henkilötyövuosia kuin edellisvuonna. Myös erilliskustannukset laskivat. Suoritemäärä ml. tieteellisten artikkeleiden määrä kuitenkin kasvoi. Tällä perusteella voidaan päätellä sekä tuottavuuden että laadun parantuneen.

Tietopalveluun käytettiin edellisvuoden verran henkilötyövuosia, ja sen erilliskustannukset ja suoritteiden määrät laskivat edellisvuodesta. Toisaalta www-sivujen ja intranetin kehittäminen aiheuttivat runsaasti työtä tietopalvelussa. Tuottavuuden ja tehokkuuden muutoksen arviointia on vaikea tehdä luotettavasti.

Hallinnon tehollinen työaika on pysynyt vuosittain samansuuruisena, joskin toimintavuonna hallinnon osuus tehollisesta työajasta kuitenkin nousi. Syynä oli strategiatyö, joka työllisti myös tutkimushenkilöstöä. Hallinnon osalta merkittävimpänä tehostamistoimena voidaan pitää sähköisten ostolaskujen käsittelyyn siirtymistä. Kilpailuttaminen, toimitilojen supistaminen ja menosäästöt vähensivät kuluja. Jatkossa mahdollisuudet menojen vähentämiseen ovat hyvin pienet tai ne vaativat merkittäviä muutoksia toiminnan organisointiin.

3 TILINPÄÄTÖSLASKELMIEN ANALYYSI

3.1 Rahoituksen rakenneanalyysi

Toiminnan rahoituksesta talousarvion kautta tuli 71 % ja tulorahoituksena 29 %. Tulorahoitus sisältää myös muiden talousarviotilien käytön. Tulorahoituksen osuus toiminnan rahoituksesta on vakiintunut noin 30 %:iin ja budjettirahoituksen osuus on noin 70 %. Siirtomäärärahoja on jouduttu useana vuonna käyttämään toiminnan rahoitukseen, mutta vuonna 2005 määrärahaa jäi säästöön muutaman virkavapauden ja menosäästöjen vuoksi.

Rahoituslähde	2005	%	2004	%	2003	%
Talousarviossa myönnetty	1 944 000	76 %	1 834 000	68 %	1 780 000	66 %
Käytetty siirtomääräraha	-128 000	-5 %	32 000	1 %	202 000	7 %
Tulorahoitus yhteensä	730 700	29 %	846 000	31 %	723 000	27 %
RAHOITUS YHTEENSÄ	2 546 700	100 %	2 712 000	100 %	2 705 000	100 %

Tulorahoituksesta valtaosa on julkista, yhteistoiminnan tutkimusrahoitusta. Rahoittajatahoissa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Suurimpina rahoittajina olivat aiempien vuosien tapaan maa- ja metsätalousministeriö ja Tekes. Suomen Akatemian tutkimusrahoitus kasvoi edellisvuosiin verrattuna. Ulkomaisen tulorahoituksen määrä oli pieni.

Tulorahoituksen lähde	2005	%	2004	%	2003	%
Julkinen tulorahoitus	659 000	90 %	770 000	91 %	579 000	80 %
Muu kotimainen tulorahoitus	54 000	7 %	60 000	7 %	57 000	8 %
Ulkomainen tulorahoitus	9 500	1 %	10 000	1 %	82 000	11 %
Tutkimusrahoitus yhteensä	722 500	99 %	840 000	99 %	718 000	99 %
Julkaisumyynti ja muut tulot	8 200	1 %	6 000	1 %	5 000	1 %
TULORAHOTUS YHTEENSÄ	730 700	100 %	846 000	100 %	723 000	100 %

3.2 Talousarvion toteutumisen analyysi

Vuoden 2005 toteutuneet bruttomenot rahoitettiin nettomäärärahalla 1 944 000 euroa ja saadulla tulorahoituksella 707 373 euroa. Siirtomääräraha kasvoi edellisvuodesta 128 032 eurolla virkavapauksien ja menosäästöjen vuoksi. Lisäksi käytettiin Suomen Akatemian määrärahaa yhteensä 23 320 euroa.

Talousarviotilin toteuma 2005, vertailu vuosiin 2003 ja 2004

Talousarvio	2005	2004	2003
Bruttomenot	2 544 000	2 634 000	2 645 500
- Bruttotulot	-600 000	-800 000	-865 500
Nettomenot	1 944 000	1 834 000	1 780 000
+ Siirtomääräraha	298 815	330 934	533 328
Käytettävissä määrärahaa	2 242 815	2 164 934	2 313 328

Toteutunut	2005	2004	2003
Bruttomenot	2 523 341	2 684 255	2 668 513
- Bruttotulot	-707 373	-818 136	-686 120
Nettomenot	1 815 968	1 866 119	1 982 393
Siirtomäärärahaa jää	426 847	298 815	330 935
Siirtomääräraha % menoista	16,9 %	11,1 %	12,4 %

Toimintavuodelta vuodelle 2006 säästyvä siirtomääräraha on 426 847 euroa. Siirtomäärärahan suuruus on noin 17 % viraston bruttomenoista. Se edustaa noin kahden kuukauden menoja ja mahdollistaa monivuotisten tutkimushakemusten valmistelun ja rahoitusneuvottelujen käymisen. Mittavien tutkimuskokonaisuuksien rahoituspäätösten valmistelu on hidas prosessi, sillä rahoituspäätösten saaminen voi kestää yli vuoden.

3.3 Tuotto- ja kululaskelman analyysi

Toimintavuoden tulotavoite talousarviossa oli 600 000 euroa, josta 590 000 euroa yhteistoiminnan ja 10 000 euroa maksullisen toiminnan tuottoja. Kuluttajatutkimuskeskuksen tuotot olivat 707 373 euroa. Kokonaistulotavoite ylittyi, mutta maksullisen toiminnan tuotot jäivät hieman alle tavoitteen. Tuotoista 98,7 % oli yhteistoiminnan tuottoja. Sekä julkaisujen että vaikeasti ennakoitavien toimeksiantojen (tutkimukset ja selvitykset) myyntituotot laskivat.

Toiminnan kulut olivat toimintavuonna noin 2,6 milj. € Kulut pienenevät hieman edellisvuodesta. Kulujen pieneneminen johtuu keskeisimmin palveluostojen vähenemisestä. Virkasuhdepalkat olivat noin 0,99 milj. € ja työsuhdepalkat 0,52 milj. €

Toiminnan kulut 2005, vertailu vuosiin 2003 ja 2004

Kulut	2005	%	2004	%	2003	%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	65 273	2,5 %	69 984	2,6 %	91 132	3,3 %
Henkilöstökulut	1 918 344	74,0 %	1 924 377	70,4 %	1 903 776	68,5 %
Vuokrat	218 352	8,4 %	232 116	8,5 %	227 091	8,2 %
Palvelujen ostot	272 143	10,5 %	375 275	13,7 %	418 410	15,0 %
Muut kulut	60 397	2,3 %	65 886	2,4 %	63 856	2,3 %
Sisäiset kulut	2 066	0,1 %	0	0,0 %	0	0,0 %
Poistot	56 650	2,2 %	65 740	2,4 %	76 089	2,7 %
Yhteensä	2 593 226	100 %	2 733 378	100 %	2 780 354	100 %

Vuokrat ovat pääosin toimitilan vuokraa. Tutkimus- ja muiden asiantuntijapalveluiden ostot pienenevät edellisvuodesta. Niihin käytettiin toimintavuonna 126 851 euroa (204 421 euroa v. 2004). Tutkimuspalveluista noin 59 750 euroa on läpikulkueriä, kun tutkimuskeskus toimi yhdessä tutkimushankkeessa koordinaattorina.

Sisäisessä budjetissa sekä budjetoidut tuotot että menot alittuivat. Nettona ero suunniteltuun oli 130 712 euroa eli toimintavuoden talous oli hieman ennakoitua parempi.

3.4 Taseen analyysi

Taseessa omaisuudesta merkittävin osuus on edelleen atk-laitteisiin ja -ohjelmistoihin sidottu omaisuus. Toimintavuoden aikana hankittiin ao. omaisuutta yhteensä noin 27 800 euron edestä (47 600 euroa v. 2004). Atk-laitteiden ja ohjelmistojen osuus taseen arvosta on reilut 65 000 euroa eli 70 % käyttöomaisuuden arvosta.

Myyntisaamisten suuruus johtuu tulolaskutuksen painottumisesta joulukuulle. Vieraasta pääomasta suurin erä on edellisvuosien tapaan siirtovelkoihin sisältyvä lomapalkkavelka, reilut 343 000 euroa.

4. SISÄISEN VALVONNAN ARVIOINTI- JA VAHVISTUSLAUSUMA

Pienikokoisena, nettobudjetoituna virastona Kuluttajatutkimuskeskuksen taloutta ja johtamista vaikeuttavina tekijöinä voidaan tunnistaa toimintaympäristössä käynnissä olevat seuraavat kehityssuunnat:

- kehysmuutokset ja tutkimusrahoituksen kilpailullisuus sekä niiden vaikutukset henkilöstöresurssien ylläpitämiseen
- Kuluttajaviraston tarjoamien hallinto- ja tukipalveluiden organisointiin ja mahdolliseen maksullisuuteen liittyvät kysymykset (palvelukeskus)
- tutkimuksen huippuasiantuntijaosaamisen vaikea korvattavuus.

Toiminnan suuntaamisen ja resurssien kohdentamisen sekä sisäisen ohjauksen ja valvonnan kannalta olennaisina toimenpiteinä vuonna 2005:

- uudistettiin tutkimuskeskuksen visio ja strategiset tavoitteet
- johdettiin ja kehitettiin tietohallintoa tietohallinnon riskianalyysin ja tietohallintostrategian pohjalta
- kehitettiin tutkimusaineistojen hallinta- ja dokumentointijärjestelmä
- laadittiin tai uudistettiin toiminnan organisointia, talouden hallintaa, tietoturvaa ja henkilöstöasioita koskevia ohjeita, määräyksiä ja menettelytapoja.

Riskien systemaattinen arviointi on tarkoitus tehdä vuonna 2006 ja todeta sen pohjalta kehittämiskohteet. Osana toiminnan tavanomaista johtamista ja kehittämistä on jo tunnistettu seuraavat kehittämiskohteet:

- henkilötietojärjestelmä
- asianhallintajärjestelmä.

Edellä olevaan perustuen vahvistuslausumana todetaan toimintavuoden 2005 osalta, että Kuluttajatutkimuskeskuksen talouden ja toiminnan laajuus ja sisältö sekä niihin liittyvät riskit huomioon ottaen tutkimuskeskuksen sisäisen valvonnan menettelyt ovat turvanneet viraston talouden ja toiminnan laillisuuden ja tuloksellisuuden sekä viraston hallinnassa olevat varat ja omaisuuden. Menettelyt antavat myös viraston johtamisen ja tulosohjauksen edellyttämät oikeat ja riittävät tiedot taloudesta ja toiminnasta.

5. MÄÄRÄAJAIN TEHTÄVIEN KOKONAISARVIOINTIEN TULOKSET

Toimintavuonna ei tehty tutkimuskeskuksen toimintaan kohdistunutta kokonaisarviointia.

6. YHTEENVETOTIEDOT VÄÄRINKÄYTÖKSISTÄ

Kuluttajatutkimuskeskuksessa ei havaittu toimintavuoden aikana yhtään väärinkäytöstapausta.

7. TILINPÄÄTÖSLASKELMAT JA LIITETIEDOT

7.1 Tilinpäätöslaskelmat

Kuluttajatutkimuskeskuksen talousarvion toteutumalaskelma

Osaston, momentin ja tilijaottelun numero ja nimi	Tilinpäätös 2004	Talousarvio 2005 (TA + LTA:t)	Tilinpäätös 2005	Vertailu Tilinpäätös - Talousarvio	Toteutuma %
11. Verot ja veronluonteiset tulot	3 591,97	2 434,04	2 434,04	0,00	100
11.04.01. Arvonlisävero	3 591,97	2 434,04	2 434,04	0,00	100
Tuloarviotilit yhteensä	3 591,97	2 434,04	2 434,04	0,00	100

Pääloukan, momentin ja tilijaottelun numero, nimi ja määrärahalaji	Tilinpäätös 2004	Talousarvio 2005 (TA + LTA:t)	Talousarvion määrärahojen		Tilinpäätös 2005	Vertailu Talousarvio - Tilinpäätös	Siirtomäärärahoja koskevat täydentävät tiedot			
			käyttö vuonna 2005	siirto seuraavalle vuodelle			Edellisiltä vuosilta siirtyneet	Käytettävissä vuonna 2005	Käyttö vuonna 2005 (pl. peruutukset)	Siirretty seuraavalle vuodelle
29. Opetusministeriön hallinnonala	25 260,00	23 320,00	23 320,00	0,00	23 320,00	-	0,00	23 320,00	23 320,00	0,00
29.88.50. Suomen Akatemian tutkimus- määrärahat (siirtomääräraha 3 v)	25 260,00	23 320,00	23 320,00	0,00	23 320,00	-	0,00	23 320,00	23 320,00	0,00
32. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	1 954 984,35	2 044 645,50	1 617 798,35	426 847,15	2 044 645,50	-	298 815,29	2 242 815,29	1 815 968,14	426 847,15
32.10.19. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan arvonlisäveromenot (arviomääräraha)	120 984,35	100 645,50	100 645,50		100 645,50	0,00				
32.20.24. Kuluttajatutkimuskeskuksen toimintamenot (siirtomääräraha 2 v)	1 834 000,00	1 944 000,00	1 517 152,85	426 847,15	1 944 000,00	-	298 815,29	2 242 815,29	1 815 968,14	426 847,15
Määrärahatilit yhteensä	1 980 244,35	2 067 965,50	1 641 118,35	426 847,15	2 067 965,50	-	298 815,29	2 266 135,29	1 839 288,14	426 847,15

Tiliviraston talousarvion toteutumalaskelman tiedot valtuuksista ja niiden käytöstä momentin tarkkuudella
Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole ollut valtuuksia käytössä.

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN TUOTTO- JA KULULASKELMA

	1.1.2005 - 31.12.2005		1.1.2004 - 31.12.2004	
TOIMINNAN TUOTOT				
Maksullisen toiminnan tuotot	9 142,84		13 498,88	
Muut toiminnan tuotot	<u>698 229,89</u>	707 372,73	<u>804 637,53</u>	818 136,41
TOIMINNAN KULUT				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	65 273,46		69 983,82	
Henkilöstökulut	1 918 343,86		1 924 377,03	
Vuokrat	218 351,90		232 115,54	
Palvelujen ostot	272 143,37		375 275,24	
Muut kulut	60 396,98		65 886,22	
Poistot	56 650,19		65 740,51	
Sisäiset kulut	<u>2 066,40</u>	<u>-2 593 226,16</u>	<u>0,00</u>	<u>-2 733 378,36</u>
JÄÄMÄ I		-1 885 853,43		-1 915 241,95
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT				
Rahoituskulut	<u>-6,60</u>	-6,60	<u>-0,23</u>	-0,23
JÄÄMÄ II		-1 885 860,03		-1 915 242,18
TUOTOT VEROISTA JA PAKOLLISISTA MAKSUISTA				
Perityt arvonnalisäverot	2 434,04		3 591,97	
Suoritettavat arvonnalisäverot	<u>-100 645,50</u>	<u>-98 211,46</u>	<u>-120 984,35</u>	<u>-117 392,38</u>
TILIKAUDEN KULUJÄÄMÄ		<u>-1 984 071,49</u>		<u>-2 032 634,56</u>

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN TASE

VASTAAVAA	31.12.2005		31.12.2004	
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET				
AINEETTOMAT HYÖDYKKEET				
Aineettomat oikeudet	<u>41 584,00</u>	41 584,00	<u>50 198,00</u>	50 198,00
AINEELLISET HYÖDYKKEET				
Koneet ja laitteet	52 811,00		70 204,00	
Kalusteet	<u>39,00</u>	<u>52 850,00</u>	<u>2 858,00</u>	<u>73 062,00</u>
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET YHTEENSÄ		94 434,00		123 260,00
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS				
LYHYTAIKAISET SAAMISET				
Myyntisaamiset	469 644,57		345 718,69	
Siirtosaamiset	6 393,02		8 474,25	
Muut lyhytaikaiset saamiset	192,25		2 359,15	
Ennakkomaksut	<u>1 921,84</u>	478 151,68	<u>3 041,36</u>	359 593,45
RAHAT, PANKKISAAMISET JA MUUT RAHOITUSVARAT				
Kassatilit	<u>35,95</u>	<u>35,95</u>	<u>125,10</u>	<u>125,10</u>
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS YHTEENSÄ		478 187,63		359 718,55
VASTAAVAA YHTEENSÄ		<u>572 621,63</u>		<u>482 978,55</u>

VASTATTAVAA	31.12.2005		31.12.2004	
OMA PÄÄOMA				
VALTION PÄÄOMA				
Edellisten tilikausien pääoman muutos	27 714,33		-120 308,29	
Pääoman siirrot	2 055 444,57		2 180 657,18	
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	<u>-1 984 071,49</u>	99 087,41	<u>-2 032 634,56</u>	27 714,33
VIERAS PÄÄOMA				
LYHYTAIKAINEN				
Ostovelat	52 095,75		49 710,99	
Tilivirastojen väliset tilitykset	43 847,49		46 111,31	
Edelleen tilittävät erät	33 048,81		31 096,85	
Siirtovelat	<u>344 542,17</u>	473 534,22	<u>328 345,07</u>	455 264,22
VIERAS PÄÄOMA YHTEENSÄ		<u>473 534,22</u>		<u>455 264,22</u>
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		<u>572 621,63</u>		<u>482 978,55</u>

7.2 Tilinpäätöslaskelmien liitteenä annettavat tiedot

Liite 1: Selvitys tilinpäätöksen laatimisperiaatteista ja vertailtavuudesta

Budjetoinnissa ei ole tapahtunut muutoksia vuoden 2005 aikana.

Tilinpäätös on laadittu valtion kirjanpidon säännösten, määräysten ja ohjeiden mukaisesti. Käyttöomaisuuden tasearvot perustuvat alkuperäisiin hankintamenoihin, vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla. Saamiset ja velat on arvostettu nimellisarvoon. Siirtovelois oleva muu kuin euromääräinen ostovelka on arvostettu maksupäivän eurokurssiin. Kirjaukset on tehty suoriteperusteella lukuun ottamatta vähäisiä vuosittain toistuvia eriä.

Tilinpäätöstä laadittaessa noudatetut arvostus- ja jaksotusperiaatteet ja -menetelmät eivät ole muuttuneet varainhoitovuoden aikana.

Tilivirasto ei ole tehnyt aikaisempiin vuosiin kohdistuvia korjauksia.

Edellisen vuoden tiedot ovat vertailukelpoisia tilinpäätösvouden kanssa.

Tilinpäätösvouden jälkeen ei ole tapahtunut olennaista ilmoitettavaa.

Liite 2: Nettoutetut tulot ja menot

Momentin numero ja nimi	Tilinpäätös 2004	Talousarvio 2005 (TA + LTA:t)	Talousarvion 2005 määrärahojen		Tilinpäätös 2005	Vertailu Talousarvio - Tilinpäätös	Siirtomäärärahoja koskevat täydentävät tiedot				
			käyttö vuonna 2005	siirto seuraavalle vuodelle			Edellisiltä vuosilta siirtyneet	Käytettävissä vuonna 2005	Käyttö vuonna 2005 (pl. peruutukset)	Siirretty seuraavalle vuodelle	
32.20.24.	Bruttomenot	2 634 000,00	2 544 000	2 224 525,58	2 544 000,00	-				2 523 340,87	
Kuluttajatutkimus-	Bruttotulot	800 000,00	600 000	707 372,73	600 000,00	-				707 372,73	
keskuksen toiminta-	Nettomenot	1 834 000,00	1 944 000	1 517 152,85	426 847,15	1 944 000,00	-	298 815,29	2 242 815,29	1 815 968,14	426 847,15
menot (siirtomäärä- raha 2 v)											

Liite 3: Arviomäärärahojen ylitykset

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole arviomäärärahojen ylityksiä.

Liite 4: Peruutetut siirretyt määrärahat

Kuluttajatutkimuskeskus ei ole tehnyt siirrettyjen määrärahojen peruutuksia.

Liite 5: Henkilöstökulujen erittely

	2005	2004
Henkilöstökulut	1 525 812,93	1 527 068,31
Palkat ja palkkiot	1 525 812,93	1 527 068,31
Tulosperusteiset erät	0,00	0,00
Henkilösivukulut	392 530,93	397 308,72
Eläkekulut	289 568,59	286 970,23
Muut henkilösivukulut	102 962,34	110 338,49
Yhteensä	1 918 343,86	1 924 377,03
Johdon palkat ja palkkiot, josta	374 244,96	410 705,25
- tulosperusteiset erät	0,00	0,00
Luontoisedut ja muut taloudelliset etuudet	0,00	0,00
Lomapalkkavelka	343 183,71	325 437,82

Liite 6: Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet ja niiden muutokset

Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu tilivirastossa yhdenmukaisin periaattein käyttöomaisuushyödykkeiden taloudellisen pitoajan mukaisina tasapoistoina alkuperäisestä hankintamenosta.

Omaisuishankinnat, joiden taloudellinen käyttöikä on alle yksi vuosi tai arvonnlisäveroton hankintameno on alle 1000 euroa, poistetaan kokonaisuudessaan hankintavuonna.

Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet eivät ole muuttuneet varainhoitovuoden aikana.

Suunnitelman mukaiset poistoajat ovat:

Omaisuusryhmä	Poisto- menetelmä	Poistoaika vuotta	Vuotuinen poisto %	Jäännösarvo €tai %
KÄYTTÖOMAISUUS				
Aineettomat hyödykkeet				
112 Aineettomat oikeudet	Tasapoisto	5	20	0
Aineelliset hyödykkeet				
125-126 Koneet ja laitteet				
1255 Atk-laitteet ja niiden oheislaitteet	Tasapoisto	3	33,33	0
1256 Toimistokoneet ja laitteet	Tasapoisto	5	20	0
1257 Puhelinkeskukset ja muut viestintä- laitteet	Tasapoisto	5	20	0
	Tasapoisto	5	20	0
1258 Audiovisuaaliset koneet ja laitteet	Tasapoisto	5	20	0
1269 Muut koneet ja laitteet	Tasapoisto	5	20	0
127 Kalusteet	Tasapoisto	5	20	0
128 Muut aineelliset hyödykkeet	Tasapoisto	5	20	0

Liite 7: Kansallis- ja käyttöomaisuuden sekä muiden pitkävaikutteisten menojen poistot

	Aineettomat hyödykkeet	Yhteensä
112 Aineettomat oikeudet		
Hankintameno 1.1.2005 (+)	162 194,00	162 194,00
Lisäykset (+)	8 028,00	8 028,00
Vähennykset (-)	0,00	0,00
Hankintameno 31.12.2005 (=)	170 222,00	170 222,00
Kertyneet poistot 1.1.2005 (-)	-111 996,00	-111 996,00
Vähennysten kertyneet poistot (+)	0,00	0,00
Tilikauden suunnitelman mukaiset poistot (-)	-16 642,00	-16 642,00
Tilikauden suunnitelmasta poikkeavat poistot (-)	0,00	0,00
Kertyneet poistot 31.12.2005 (=)	-128 638,00	-128 638,00
Arvonkorotukset (+)	0,00	0,00
Kirjanpitoarvo 31.12.2005	41 584,00	41 584,00

	Aineelliset hyödykkeet		Yhteensä
	125-126	127	
	Koneet ja laitteet	Kalusteet	
Hankintameno 1.1.2005 (+)	390 361,00	55 570,00	445 931,00
Lisäykset (+)	19 797,00	0,00	19 797,00
Vähennykset (-)	0,00	0,00	0,00
Hankintameno 31.12.2005 (=)	410 158,00	55 570,00	465 728,00
Kertyneet poistot 1.1.2005 (-)	-320 157,00	-52 712,00	-372 869,00
Vähennysten kertyneet poistot (+)	0,00	0,00	0,00
Tilikauden suunnitelman mukaiset poistot (-)	-37 190,00	-2 819,00	-40 009,00
Tilikauden suunnitelmasta poikkeavat poistot (-)	0,00	0,00	0,00
Kertyneet poistot 31.12.2005 (=)	-357 347,00	-55 531,00	-412 878,00
Arvonkorotukset (+)	0,00	0,00	0,00
Kirjanpitoarvo 31.12.2005	52 811,00	39,00	52 850,00

Liite 8: Rahoitustuotot ja -kulut

Rahoituskulut	Muutos		
	2005	2004	2005-2004
Korot euromääräisistä veloista	6,60	0,23	6,37
Rahoituskulut yhteensä	6,60	0,23	6,37

Liite 9: Talousarviotaloudesta annetut lainat

Kuluttajatutkimuskeskus ei ole antanut lainoja.

Liite 10: Arvopaperit ja oman pääoman ehtoiset sijoitukset

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole arvopapereita eikä oman pääoman ehtoisia sijoituksia.

Liite 11: Taseen rahoituserät ja velat

31.12.2005	Kiinteäkorkoiset			Yhteensä
	Alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	Yli 5 vuotta	
Vastaavien rahoituserät				
Rahat, pankkisaamiset ja muut rahoitusvarat	35,95	0,00	0,00	35,95
Yhteensä	35,95	0,00	0,00	35,95

Liite 12: Valtiontakaukset ja -takuut sekä muut vastuut

Myönnettyt takaukset ja takuut

Kuluttajatutkimuskeskus ei ole myöntänyt valtiontakauksia eikä takuita.

Vastuositoumukset

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole vastuositoumuksia.

Merkittävät monivuotiset taloudelliset sopimusvastuut

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole merkittäviä monivuotisia taloudellisia sopimusvastuita.

Liite 13: Taseeseen sisältyvät rahastoidut varat

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole taseeseen sisältyviä rahastoituja varoja.

Liite 14: Taseeseen sisältymättömät rahastoidut varat

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole taseeseen sisältymättömiä rahastoituja varoja.

Liite 15: Velan muutokset

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole lainoja.

Liite 16: Velan maturiteettijakauma ja duraatio

Kuluttajatutkimuskeskuksella ei ole lainoja.

Liite 17: Oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi tarvittavat muut täydentävät tiedot**Menomomentin käyttö vakiosisällöstä poikkeavaan tarkoitukseen**

Momentti	LKP-ryhmä	Euroa	Muu määre
29.88.50 Suomen Akatemian tutkimusmäärärahat (S3V)			
Talousarviossa päätetty momentin käyttötarkoituksen laajennus:	41 Henkilöstökulut	20 400,00	1 htv
Määrärahaa saa käyttää Suomen Akatemian rahoittamiin tutkimushankkeisiin ja ohjelmiin liittyviin palkkaus-, eläkemaksu- ja muihin kulutusmenoihin, laite- ja ohjelmistohankintojen menoihin ja yleiskustannuksiin.	49 Sisäiset kulut	2 920,00	
	Yhteensä	23 320,00	

8. ALLEKIRJOITUKSET

Tilinpäätös on hyväksytty Helsingissä 13. päivänä maaliskuuta 2006

Kuluttajatutkimuskeskuksen johtokunta

Paavo Okko
puheenjohtaja

Tero Kuitunen

Pirjo Laaksonen

Taina Nikula

Pirjo Siiskonen

Petteri Repo

Eila Kilpiö

Julkaisut	2005	2004
Artikkelit kotimaisissa ja kv. kausijulkaisuissa	27	19
Kirjat, kirjankappaleet, raportit ja konferenssijulkaisut	54	37
- Luvut ja artikkelit kotim. ja kv. kirjoissa ja raporteissa	40	24
- Kotimaiset ja ulkomaiset kirjat	7	1
- Luvut ja artikkelit kotim. ja kv. konferenssijulkaisuissa	7	12
Lehtikirjoitukset	24	23
Väitöskirjat ja opinnäytteet	1	0
KTK:n julkaisut	21	13
- Julkaisut	8	9
- Työselosteet ja muut	11	4
- Kirjat	2	0
Julkaisut yhteensä	127	92

Asiantuntijatoiminta	2005	2004
Suulliset tuotokset	138	119
- Esitelmät kansainvälisissä konferensseissa	32	24
- Esitelmät kotimaisissa konferensseissa	8	17
- Esitelmät asiantuntijayleisölle	71	55
- Yleistajuiset esitelmät	27	23
Opetus	45	48
- Luennot	24	26
- Luentosarjat	2	3
- Opinnäytetöiden tarkastukset	10	8
- Opinnäytetöiden ohjaukset	9	11
Akateemiset luottamustehtävät	31	35
- Akateemisen lehden toimituksen/toimituskunnan jäsenyys	2	3
- Konferenssien järjestelytoimikunnat	7	6
- Tieteellisten seurojen luottamustehtävät	4	5
- Lausunnot	4	4
- Refereenä toimiminen	14	17
Muu asiantuntijatoiminta	64	69
- Neuvottelukuntien jäsenyydet	14	17
- Komiteoiden ja työryhmien jäsenyydet	22	16
- Asiantuntijana toimiminen	14	17
- Tutkimusten johto-, seuranta- ja ohjausryhmät	6	16
- Annetut lausunnot, muistiot, kannanotot	8	3
Esiintyminen mediassa	143	137
- Esiintyminen ja haastattelut sähköisessä mediassa	54	56
- Haastattelut lehdissä	89	81
Asiantuntijatoiminta yhteensä	421	408

Kaikki yhteensä	548	500
------------------------	------------	------------

Toimitustyö ja tiedottaminen	2005	2004	2003
Toimitustyö ja painatus omista sarjoissa	4	2	24
- julkaisuja	2	2	14
- keskustelualoitteita			1
- työselosteita ja esitelmiä			7
- kirjoja	2		2
Toimitustyö omina verkkojulkaisuina	14	11	8
- julkaisuja	6	7	8
- työselosteita ja esitelmiä	8	4	
Toimitustyö muihin sarjoihin	0	1	9
- julkaisuja		1	9
Ulkoinen tiedottaminen	17	20	14
- tiedotuslehti Tutkimuskaikuja	1	1	1
- tiedotustilaisuudet	6	6	4
- lehdistötiedotteet	10	13	9
Sisäinen tiedottaminen	15	16	16
- sisäinen tiedote Kaikuja	3	4	4
- kirjaston uutuuksiluettelo	12	12	12
Yhteensä	50	50	71

KULTU-tietokantojen täydentäminen	2005	2004	2003
- lisäykset tutkimus-tietokantaan	340	400	400
- lisäykset tavarat ja palvelut -tietokantaan	905	950	1000
Yhteensä	1245	1350	1400

Kaikki yhteensä	1295	1400	1471
------------------------	-------------	-------------	-------------

Tutkimus- ja tietopalveluprojektien 2005 kuvaukset

Tutkimusprojektit 2005

Palvelumarkkinoiden muutokset

Kotitalouksien tuotanto merkittävää kulutuksen ohella

Kotitalouksien palkatta omaan käyttöönsä tuottamien palveluiden ja tavaroiden arvon laskentamenetelmä kehitettiin ja laskelmat laadittiin yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa. Vuonna 2001 näiden palvelujen arvo oli 81,6 mrd. euroa. Laskelmat kuvaavat, miten aikaa ja rahaa yhdistettiin eri tavoin erityyppisissä talouksissa asumis-, ateriat-, vaatetus- ja hoivapalvelujen hankkimiseksi. Omaan käyttöön tuotettujen palvelujen hyvinvointivaikutus oli merkittävä. Kun verrattiin oman tuotannon arvoa vastaavien palvelujen ostamiseen kohdistuneisiin kulutusmenoihin, aterioissa ja välipaloissa oman tuotannon osuus oli 72 %, vaatetuksessa 71 % ja hoivassa 88 %. Palvelujen hankkimiseksi tarvittavat matkat ja asiointi sisältyvät omaan tuotantoon.

Markkinoiden kehittymättömyys jarruttaa kotitalouspalvelujen kysyntää

Kotitöiden ulkoistamisen esteiden ja edellytysten tutkimus osoitti kotitalouksien asenteiden palvelujen ostamiseen muuttuneen myönteisemmiksi. Kotitalousvähennys mahdollistaa myös keskituloisten palvelujen oston. Siivouksen, remonttien ja hoivapalvelujen ohella tietotekniikan laitteiden ja ohjelmistojen asennus- ja huoltopalveluille on kysyntää. Palvelujen markkinoinnissa tulisi kiinnittää huomiota luotettavuuteen ja laadun ennakoitavuuteen. Suurimpina esteinä palvelujen ostolle ovat kallis hinta, halukkuus tehdä itse ja vaikeus löytää luotettavia tekijöitä. Tutkimus julkaistiin SITRA:n raportteja sarjassa 2005.

Palveluja kotiin verkosta

Syksyllä 2005 käynnistyneellä palveluja kotiin verkosta (PALKOVE) –tutkimuksella edistetään kotitalouksien arkea helpottavien käyttäjälähtöisten palvelujen ja palvelukonseptien kehittämistä, tietotekniikan hyväksikäyttöä palveluprosesseissa, kotitalouksien selviytymistä jatkuvasti teknologisoituvassa toimintaympäristössä sekä palvelujen tuottajien ja käyttäjien välistä vuoropuhelua ja yhteistyötä kotitalouspalvelumarkkinoilla. Tutkimuksessa on kolme osaa. Ensimmäisessä osiossa tutkitaan väestöpohjaisen surveyn avulla kotityötä korvaavien palvelujen käyttöä, kuluttajien palvelutarpeita ja laatuodotuksia palvelujen käyttäjälähtöiseksi tuotteistamiseksi ja optimaalisten markkinoiden aikaansaamiseksi. Toisessa osiossa tutkitaan kuluttajien tietotekniikan ja muiden viestintäteknisten laitteiden käytössä ja hankinnassa kohtaamia ongelmia ja palvelutarpeita tietotekniikan tukipalvelumallin kehittämiseksi. Kolmannessa osiossa tutkitaan sähköistä tunnistautumista ja maksamista käyttävien kuluttajien kokemuksia ja luottamusta uuteen menetelmään sähköisten tunnistus- ja maksamismenetelmien kehittämiseksi. Tutkimuksen päärahoittaja on Tekes ja se päättyy kokonaisuudessaan keväällä 2007.

Aikuistuvat nuoret luottomarkkinoilla

Tutkimus on jatkohanke Kuluttajatutkimuskeskuksen koordinoimalle pohjoismaiselle tutkimukselle, jossa selvitettiin nuorten kuluttajien luottoperusteisten elämäntyylien ja maksuvaikeuksien välistä yhteyttä. Jatkohankkeessa, joka on samalla väitöskirjatyö, tutkitaan

nuorten ja yhteiskunnan muiden toimijoiden osuutta ja vastuuta maksuvaikeuksien kehittymisessä ja ehkäisyssä. Erityisesti keskitytään vastuullisuuteen aikuistuvien nuorten ja luotonmyöntäjien välisessä luottosuhteessa sekä toimintaan luottomarkkinoilla. Jatkohanketta varten on kerätty haastatteluaineistoa suomalaisilta luotonmyöntäjiltä ja perintää hoitavilta tahoilta täydentämään nuorten haastatteluaineistoa.

Kuluttajien taloudenhallinnan merkitys kasvaa

Kuluttajien taito hallita omaa rahatalouttaan on noussut yhä keskeisemmäksi muun muassa luottomarkkinoiden kehityksen seurauksena. Talousneuvonnan kehittämisen pohjaksi valmistui rahatalouden hoidon käytäntöjä ja riskeihin varautumista koskeva laadullinen tutkimus. Kuluttajien tapa ajatella ja toimia raha-asioissaan lyhytjänteisesti, rutiininomaisesti ja mahdollisimman helposti haastavat talousneuvonnan yksinkertaistamaan ohjeita ja käsitteistöä. Tutkimuksen perusteella luoton ottamiseen liittyvien riskien sekä kuluttajien vastuullisuuden painottaminen nousevat sekä tutkimuksessa että neuvonnassa alueiksi, joihin tulee panostaa.

Kuluttajaturvallisuus 2004: sähkö, nestekaasu ja ilotulitteet

Teknisten laitteiden turvallisuuteen liittyviä toimintatapoja, käsityksiä ja asenteita selvittävä tutkimus valmistui keväällä 2005. Kyseessä on jatkotutkimus vuosina 2001-02 tehdyille vastaaville tutkimuksille. Tutkimuksessa tarkasteltiin sähkölaitteisiin, nestekaasulaitteisiin ja ilotulitteisiin liittyviä turvallisuuskysymyksiä kvantitatiivisen kyselyaineiston avulla. Tulosten mukaan kuluttajien enemmistö käyttää teknisiä laitteita turvallisesti. Miehet ja nuoret kuluttajat ottavat muita enemmän riskejä sähkölaitteiden käytössä. Ilotulitteiden käytössä selkeänä riskiryhmänä erottautuvat nuoret, alle 25-vuotiaat. Teknisten laitteiden käytön turvallisuudessa ei havaittu suuria muutoksia aikaisempaan tutkimukseen verrattuna. Kokonaisuudessaan turvallisuustason voidaan todeta hieman parantuneen.

Verkkopalvelut ikääntyvien hyvinvoinnin edistäjinä

Tutkimuksessa selvitettiin ikääntyvien kuntalaisten verkkopalvelujen käyttämisen hyvinvointivaikutuksia ja kokemuksia tasa-arvoisuuden toteutumisesta. Tutkimusaineisto kerättiin postikyselyllä, joka tehtiin Lahden seutukuntaan kuuluvissa Asikkalan, Hollolan ja Kärkölän kunnissa. Vaikka ilman sähköisiä palveluja pärjää tämän päivän Suomessa vielä suuremmitta ongelmitta, runsas palvelujen käyttö ja pitkät asiointimatkat näyttävät lisäävän myönteistä suhtautumista Internetiin. Tutkimuksessa vahvistuu ennakkokäsitys, jonka mukaan Internetiä asiointinsa hyväkseen käyttävät henkilöt säästävät asioimiskustannuksissa ja asiointiin käyttämässään ajassa. Internet-asiointi lisää jossain määrin ikääntyvien mahdollisuuksia valita asuinpaikkansa alueellisesta palvelutarjonnasta riippumatta. Liikenne- ja viestintäministeriö rahoitti hankkeen esitutkimusta.

Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat

Maa- ja metsätalousministeriön osittain rahoittamassa tutkimuksessa selvitetään maaseudun vetovoimaisuutta ja sitä vahvistavia tekijöitä sekä jäsenetään maaseudulla asumista preferoivia elämäntapatyypppejä. Lähtökohtina ovat kuluttaja-kansalaisten arkielämän organisoituminen ja mobiilit elämäntavat niihin liittyvine arvoineen, asenteineen, toimintatapoineen ja –mahdollisuuksineen. Kohderyhmänä ovat viimeisten neljän vuoden aikana rakenteeltaan erilaisiin maaseutukuntiin muuttaneet kotitaloudet. Hanke toteutetaan sekä survey-tutkimuksena että kvalitatiivista tutkimusotetta käyttäen. Tutkimus valmistuu kokonaisuudessaan vuoden 2006 alkupuolella.

Kuluttajat muuttuvassa elintarviketaloudessa

Kuluttajat, asiantuntijat ja ruoan ravitsemukselliset riskit

Ravitsemusvalistuksessa korostetaan nykyisin ruokavalion monipuolisuutta, kohtuullisuutta ja tasapainoisuutta. Samalla uudet terveysvaikutteiset elintarvikkeet täsmällisine vaikutuksineen muodostavat tavanomaisista elintarvikkeista poikkeavan tuotekategorian, sillä niihin liittyy sairauden riskin vähentäminen tietyn elintarvikkeen avulla. Valmistuneessa tutkimuksessa tarkasteltiin kuluttajien ja asiantuntijoiden tulkintoja terveellisestä syömisestä, syömisestä suuntauksista sekä täsmäterveellisistä elintarvikkeista. Tutkimuksen tuloksia on raportoitu Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirjassa sekä yleistajuisissa artikkeleissa. Tutkimus oli osa VTT Biotekniikan koordinoimaa vuosina 2004–2006 toteutettavaa laajaa hanketta, joka käsittelee kuluttajien käsityksiä elintarvikkeisiin liittyvistä riskeistä.

Tuoreen lihan ja valmisruokien käyttö erilaisissa kotitalouksissa

Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten kotitalouksien aterioiden valmistuksessa käytettävien elintarvikkeiden hankinnat muuttuivat vuosien 1985 ja 1998 välillä. Aineistona käytettiin Tilastokeskuksen kulutustutkimuksia. Tuoreen lihan kulutus lisääntyi hieman tarkastelujakson aikana. Kotitalouden viitehenkilön ikä vaikutti melko vähän jauhelihan ja siipikarjanlihan hankintamääriin. Muiden liharyhmien kulutukseen ikä sen sijaan vaikutti. Iän mukana kulutus ensin lisääntyi ja sitten vähentyi. Aterian muodostavien valmisruokien kulutus kaksinkertaistui tarkastelujakson aikana. Iän myötä valmisaterioiden sisältö muuttui, mutta kokonaisuus pysyi melko tasaisena. Myös osan aterialaajuuksien muodostavien valmisruokien kulutus lisääntyi, erityisesti keski-ikäisten ja ikääntyneiden talouksissa. Tutkimus julkaistiin artikkelina Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirjassa.

Kuluttajat suhtautuvat varauksellisesti vitamiineja sisältäviin karamelleihin

Yhteistyössä Elintarvikeviraston kanssa selvitettiin suppealla haastatteluaineistolla kuluttajien näkemyksiä karamellien muodossa olevista tuotteista, joihin on lisätty vitamiineja. Tuotteiden tunnistaminen vitamiineja sisältäväksi voi olla kuluttajille vaikeaa karkinomaisen ulkomuodon ja nimen sekä pakkausmerkintöjen heikon havaittavuuden johdosta. Tuotteiden annossuosituksien ja käyttöä koskevat rajoitukset voivat jäädä tällöin havaitsematta. Vitamiinikaramellit koetaan erityisesti lasten näkökulmasta riskituotteiksi. Toisaalta niitä pidetään myönteisenä vaihtoehtona perinteisille vitamiinivalmisteille. Kuluttajat pitävät kuitenkin tärkeänä, että tuotteet olisivat markkinoilla valvotusti ja erottuisivat kauppoissa merkintöjen, pakkausten ja sijoittelun avulla muista karamelleista.

Koululaisten ruokaympäristöt

Yhteispohjoismaisessa esitutkimuksessa tarkasteltiin viidesluokkalaisten koululaisten silmin sitä, minkälaisia ruokaviestejä he tavallisen koulupäivän aikana kohtaavat koulussa ja sen lähiympäristössä. Tutkimukseen osallistui erään helsinkiläisen koulun yksi luokka, jonka oppilaat kuvasivat kertakäyttökameralla ruokailuympäristöään, suosikkiruokiaan, terveellisenä ja epäterveellisenä pitämiään ruokiaan. Lisäksi osa lapsista osallistui ryhmäkeskusteluihin, joissa keskusteltiin heidän ottamistaan kuvista. Syksyllä 2005 toteutetun kenttätyövaiheen tuloksia julkaistaan yhteisessä raportissa, jossa myös verrataan eri maiden tuloksia.

Kuluttajat, päättäjät sekä lähi- ja luomuruoka. Mahdollisuuksia PK-sektorille

Tutkimushankkeessa on tarkasteltu lähi- ja luomuruoan määrittelyä ja käyttöä sekä kuluttajien että päättäjien näkökulmasta. Kolmivuotinen tutkimushanke on toteutettu Kuluttajatutkimuskeskuksen koordinoimana yhteistyössä MTT taloustutkimuksen ja VTT Biotekniikan kanssa. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa tehtiin kolme laadullista

osatutkimusta, joihin perustuen suunniteltiin ja toteutettiin kaksi Internet-kyselyä, toinen kuluttajille ja toinen kunnallisille päättäjille. Hankkeen tuloksia on esitelty useissa kansainvälisissä ja kotimaisissa seminaareissa vuoden 2005 aikana. Vuoden 2006 puolella Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisusarjassa ilmestyvässä raportissa vastataan mm. kysymykseen, keitä lähi- ja luomuruoan käyttäjät ovat identifioimalla erilaisia käyttäjä- ja kuluttajaryhmiä. Lisäksi pohditaan lähi- ja luomuruoan mahdollisuuksia globalisoituvassa elintarvikealoudessa perustuen kuluttajien ja päättäjien näkemyksiin lähi- ja luomuruoan todennäköisestä ja toivotusta tulevaisuudesta.

Laatu ja vastuu elintarvikeketjussa

Tutkimushankkeessa on selvitetty, miten laatu ja vastuu kohtaavat elintarvikeketjussa. Vuonna 2006 päättyvää hanketta on toteutettu yhteistyössä MTT taloustutkimuksen ja MTT ympäristöntutkimuksen kanssa. Tutkimusaineistot on kerätty henkilökohtaisin haastatteluin ketjun eri toimijoilta, viranomaisilta, asiantuntijoilta ja kuluttajilta. Hankkeen loppuvaiheessa järjestettiin lisäksi kaksi ryhmäkeskustelua, joissa olivat edustettuina kaikki toimijaryhmät. Kuluttajahaastatteluissa keskityttiin ensin kuluttajien näkemyksiin ruoan laadusta ja turvallisuudesta. Toisena pääteemana selvitettiin kuluttajien näkemyksiä elintarvikeketjun toimijoiden yhteiskuntavastuun sisällöstä ja viestinnästä kuluttajille sekä kuluttajan vastuusta ja vaikutusmahdollisuuksista laatu- ja vastuukysymyksissä. Hankkeen tulokset julkaistaan vuonna 2006 MTT:n julkaisusarjassa.

Kuluttajien ruoan valinta ja arkiset toimintatavat

Kuluttajien ruoan valintaa ja arkisia toimintatapoja tarkasteltiin kahden eri aineiston avulla. Ensimmäisessä vaiheessa kuluttajat pohtivat nettipäiväkirjoissaan ruoan valintaa erityisesti ruoan turvallisuuden näkökulmasta. Päiväkirjoista hahmotettiin ruoan valintaa yksinkertaistavia strategioita, joilla kuluttajat pyrkivät ottamaan haltuun ruoan laadun ja turvallisuuden kysymyksiä arjessa. Tavanomaisiksi strategioiksi päiväkirjoissa osoittautuivat esimerkiksi välttämisen ja suosimisen sekä kohtuullisuuden ja monipuolisuuden strategiat. Tuloksia hyödynnettiin tutkimuksen toisessa vaiheessa, jossa aiheeseen pureuduttiin kyselyn avulla. Aineisto (N=1 777) kerättiin Internet-kyselynä syksyllä 2005. Kyselyssä tarkasteltiin ruoan ostamiseen, valmistamiseen ja säilyttämiseen liittyviä toimintatapoja. Lisäksi kyselyssä selvitettiin kuluttajien suhtautumista ruoan turvallisuuteen ja terveellisyyteen sekä ruokaan liittyvään informaatioon. Tutkimuksen tulokset julkaistaan vuonna 2006.

Ruokaa ja tietoa verkosta

Vuonna 2005 käynnistyneessä kaksivaiheisessa hankkeessa tutkitaan kuluttajien kokemuksia ja näkemyksiä elintarvikkeiden sähköisestä kaupasta. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa. Tutkimuksen keskeinen näkökulma on elintarvikkeiden ja ruoan ostamisessa ja niihin liittyvässä informaatioissa. Ostamisen lisäksi tutkimme, kuinka kuluttajat käyttävät Internetiä etsiessään tietoa yrityksistä tai niiden tuotteista, minkälaisesta informaatiosta he ovat kiinnostuneita ja minkälaisena he pitävät nyt saatavilla olevaa informaatiota. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen aineisto kerättiin syksyllä 2005 Internet-kyselynä, johon vastasi 504 kuluttajaneelin jäsentä. Tutkimuksen toisessa vaiheessa, vuonna 2006, järjestetään aiheesta ryhmäkeskusteluja.

Kuluttajat ja tieteellistyvä syöminen

Ruokaa koskevaa keskustelua hallitsee nykyisin erityisesti terveyden näkökulma. Samalla ruokaa ja sen tuotantoa hallitsee yhä enemmän tiede ja teknologia. Tässä väitöstutkimuksessa tarkastellaan ruoan terveellisyyttä, tieteellistymistä ja riskejä koskevia kuluttajien jäsennyksiä arkitiedon ja haltuunoton käsitteiden näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan laadullisten ja määrällisten aineistojen avulla sitä, kuinka uusi tieto ruoasta ja terveydestä sekä kuluttajien

toiminta ja kokemukset kohtaavat arjessa, syömisen käytännöissä ja ruokaa koskevissa käsityksissä. Konkreettisina tapauksina ovat geeniteknikalla muunnetut elintarvikkeet sekä terveysvaikutteiset elintarvikkeet. Vuonna 2005 tutkimukseen valmistui kaksi osa-artikkelia. Koko tutkimus valmistuu vuonna 2006.

Porkkanan laatu on makua

Vihannesten, ja erityisesti porkkanan kuluttajalaatua pohdittiin seitsemässä ryhmäkeskustelussa syksyllä 2005. Ryhmiin osallistui yhteensä 47 kuluttajaa eri puolilta pääkaupunkiseutua. Laadun todettiin parantuneen ja kausivaihteluiden pienentyneen, joskaan ei hävinneen. Porkkanan vahvuuksiksi mainittiin eritoten terveellisyys, edullisuus, moni- ja helppokäyttöisyys sekä hyvä saatavuus ympäri vuoden niin tuoreena kuin monin tavoin jalostettunakin. Sukupolvierot porkkanan käyttötavoissa olivat ilmeiset. Vanhemmat kuluttajat käyttävät porkkanaa monipuolisemmin ruoanvalmistuksessa, kun taas lapsiperheissä ja nuorempien kuluttajien talouksissa porkkana syödään useimmin napostellen. Erityisesti naposteluporkkanalta vaaditaan makeaa makua ja mehukkuutta, joiden osalta laatua toivottiin parannettavan. Kaikki kuluttajaryhmät nostivat maun ja mehukkuuden keskeisiksi porkkanan laadun ulottuvuuksiksi. Tutkimustulokset raportoidaan vuonna 2006.

Innovaatiot ja käyttäjätarpeet

Manufacturing leisure

Vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvä niin sanottu ”aktiivisen vapaa-ajan liiketoiminta” tarjoaa yrityksille mahdollisuuden siirtyä pois massatuotemarkkinoilta entistä vaativammille ja erikoistuneemmille markkinoille. Manufacturing Leisure -tutkimuskokonaisuus on kyennyt osoittamaan, että ”aktiivinen vapaa-aika” on kasvava liiketoiminta-alue. Suomella on monia kansainvälisesti tunnettuja yrityksiä tällä alueella. Alan innovaatioiden erityisluonne ja niiden asettamat vaatimukset teknologian kehitykselle tunnetaan kuitenkin huonosti. Yksi syy tähän on, se että modernissa taloudessa teknologian kehitys on suunnattu ensisijaisesti asioiden tekemiseen tehokkaammin. Teknologia, joka palvelee aktiivisten harrastaja-kuluttajien uusia aluevaltauksia, tunnetaan heikommin. Yksi Manufacturing Leisure -tutkimuksen päätuloksia on ollut se, että vapaa-ajan innovaatioille on ominaista, että ne avaavat usein uusia haasteita kuluttajalle – ne mahdollistavat vaativampia tai kiinnostavampia harrastuksia. Harrastuksissa ei ole kyse vaivannäön välttämisestä.

Practice theory

Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkijat ovat yhdessä englantilaisten kulutussosiologien kanssa kehittäneet ns. integrative theory of practice -viitekehystä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat olleet ns. käytäntöinnovaatiot. Tarkastelun kohteena ovat olleet mm. sauvakävelyn ja sykkeen mittaamisen yleistymisen ja normalisoituminen osaksi ihmisten arkea. Kehitetty näkökulma korostaa yhtäältä kuluttajien roolia innovaattoreina ja toisaalta historiallisesti muokkaantuneiden rutiinien roolia uutuuksien synnyssä. Kulutuksen harjoittajat, esimerkiksi sykemittarin käyttäjät, muuntavat käytäntöjä omalla toiminnallaan. Käytäntöihin rekrytoidutaan usein sattumien kautta, ja lopputulema voi olla suorastaan riippuvuussuhde tiettyyn hyödykkeeseen. Uusien kulutusrutiinien synty vaatii yhtäältä uusia tuottajia ja kuluttajia. Mutta yhtäläillä tärkeää on nähdä kulutus materiaalistien ja symbolisten raaka-aineiden työstämisenä, jossa kulutusosaamisen kehittämällä ja siirtämisellä paikasta toiseen on tärkeä tehtävänsä. Kulutuksen käytäntöjen teoria on toistaiseksi kokoelma varsin abstrakteja ja akateemisia ajatuksia. Kuluttajatutkimuksen ja myös -politiikan näkökulmasta keskeistä ajattelussa on se, että tuottaja-kuluttaja erottelu muuntuu enemmän yhteistyötä korostavaan suuntaan.

Aktiivisen harrastamisen vaikutus tuotekehitykseen

Viime vuosina teknologiatutkimuksessa on tutkittu harrastajayhteisöjä ja niiden parissa syntyneitä innovaatioita, esimerkiksi urheilijoiden itselleen kehittämisiä välineitä. Yritystoiminnan kannalta mielenkiintoinen tilanne syntyy kun aktiiviset harrastajat ovatkin mukana kehittämässä uusia välineitä osana yrityksen tuotekehitystä. Keskeinen kysymys on tällöin se miten tuotekehitystiimi synnyttää käsityksensä loppukäyttäjistä ja miten tiimi ymmärtää kuluttajat ja markkinat. Tutkimuksessa on havaittu, että yrityksen sisällä on monta näkökulmaa asiakkaisiin ja markkinoihin, mutta tuotekehitystiimin jäsenten omakohtainen intohimoinen kokemus urheilusta ylittää organisatoriset rajat ja on olennainen kanava tuotteen käyttäjän ymmärtämisessä ja tuotteen kehittämisessä. Tällainen näkökulma täydentää muutoin kapeaksi jäävää ymmärrystä tuotekehittäjän ja käyttäjän suhteesta kun havaitaan, millä tavoin tuotekehittäjä itse on kuluttaja ja millaisia myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia sillä on tuotekehitysprosessiin ja sen onnistumiseen.

Käyttäjätieto innovaatioissa

Keräämällä entistä kattavammin käyttäjäpalautetta innovaatioprosessin aikaisissa vaiheissa voidaan sekä parantaa luonteeltaan uudenlaisten innovaatioiden laatua että pienentää niiden kaupallistamiseen liittyviä riskejä. Projektissa on tutkittu tuotekehittäjien ja kuluttajien välistä vuoropuhelua pienten ja keskisuurten yritysten käyttäjätiedon hankinnan ja hallinnan käytäntöjen kautta. Tutkimuksen mukaan pk-yritykset ovat tietoisia käytettävyyssymyksistä ja etsivät niihin toimivia ratkaisuja. Suurempi haaste liittyy innovaatiotyön uudelleensuuntaamiseen käyttäjäpalautteen myötä. Tätä on tutkittu viemällä esikaupallisessa vaiheessa olleita palveluja kuluttajien arkeen ja käytännössä kokeiltavaksi. Tutkimuksesta on kahdenlaista välitöntä hyötyä: ensiksi kehittäjät saavat välitöntä palautetta käyttäjiltä ja toiseksi kokeilutilanne aktivoi kehitystyötä asettamalla sille selkeän välietapin.

Mobiilipalvelut

Matkapuhelimesta on tullut tärkeä osa monien ihmisten arkipäivää kaikkialla maailmassa. Toistaiseksi matkapuhelinta on käytetty ensisijaisesti puheluihin ja muuhun viestintään, mutta käytännöt muuttuvat. Erityisesti palveluiden ja multimedian käyttö yleistyvät. Uudenlaisen käytön nivoutuminen kuluttajan arkeen on tutkimuksen erityinen kiinnostuksen kohde. Matkapuhelin on kuluttajan näkökulmasta selkein esimerkki ns. ubiikkiteknologiasta, jota pidetään aina mukana. Näin matkapuhelinteknologian käyttö mitä ilmeisemmin antaa osviittaa tulevasta tieto- ja viihdeteknologian käytöstä. Kehityksen mittakaavaa ja suuntaa tarkastellaan proaktiivisesti sekä kokeilujen että käytön seurannan kautta.

Kulmakunta

KulmaKunta-hanke on ympäristöministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön osarahoittama VATT:in, Kuluttajatutkimuskeskuksen, Tilastokeskuksen ja VTT:n yhteishanke (2004–2005). Hankkeessa on tutkittu kulutuksen ekotehokkuutta kvalitatiivisin ja kvantitatiivisin menetelmin ja tehty ennusteita kehityksestä vuoteen 2030. Erityisen huomion kohteena ovat olleet yhdyskuntarakenne, uudet palvelut ja tieto- ja viestintäteknologia. Hankkeessa on kehitetty ja mallinnettu kolme vaihtoehtoista skenaarioita, joiden avulla ekotehokkuutta voidaan parantaa vallitsevaa kehitystä rakentavasti myötäillen. Yhdyskuntarakenteen hajautumiseen ratkaisuksi ehdotetaan kyläasumisen skenaariota, jossa ekotehokkuutta parannetaan uusien palveluin ja tietotekniikan avulla. Vaihtoehtoisena ratkaisuna esitetään urbaanin pientaloasumisen skenaariota, jossa kehyskuntiin muuttavien tarpeisiin vastataan kehittämällä uudenlaisia asuinalueita kaupunkeihin. Senioriasumisen skenaariossa edistetään ja parannetaan alkanutta kehitystä, jossa seniorikotitalouksille kehitetään viihtyisiä ja yhteisöllisyyttä edistäviä asuintaloja, tietotekniikkaa ja palveluja.

Mittatikki

Mittatikki-hanke on ympäristöministeriön osarahoittama Suomen ympäristökeskuksen, Kuluttajatutkimuskeskuksen, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskuksen yhteishanke (2004–2005). Hankkeessa on kehitetty yhdessä kuluttajien kanssa elinkaariarviointiin perustuva työkalu kulutuksen ympäristövaikutusten mittaamiseen ja suhteuttamiseen. Kuluttajapanelistit osallistuivat aktiivisesti asiantuntijoiden kehittämän taustamateriaalin muokkaamiseen hyödynnettäväksi ja kiinnostavaksi kuluttajainformaatioksi.

Pakkaus

Olemme kehittäneet uusia vuorovaikutteisia työmuotoja, joiden avulla teknologisia kehityssuuntia pyritään konkretisoimaan ja tuomaan lähelle kuluttajien arkea. Kuluttajatutkimuskeskus järjesti yhdessä Pakkausteknologia-PTRn kanssa kaksi työpajaa, joissa etsittiin pakkausten käyttäjien, kuluttajien, kehittäjien ja valmistajien odotuksia ja toiveita sekä hankeideoita liittyen tulevaisuuden pakkauksiin. Hankkeen tuloksista kerrottiin ja keskustelua teemasta aktivoitiin pakkausblogissa.

Markkinoiden kilpailullisuus

Palveluiden hintaerot Euroopan maiden välillä

Vuonna 2003 käynnistyneen tutkimusprojektin ensimmäinen osa selvitti elintarvikkeiden ja toinen osa palveluiden hintaeroja maiden välillä. Tavoitteena oli tuoda esiin hintaerojen syitä ja keinoja, joilla palvelumarkkinoiden toimintaa voisi tehostaa. Tutkimukset perustuivat Eurostatin koordinoimiin eri toimialojen hinta-aineistoihin. Maiden väliset hintaerot ovat palvelumarkkinoilla erittäin suuret. Huomattavaa osaa palveluista ei voida myydä markkina-alueiden välillä, jolloin suuretkin hintaerot voivat olla pysyviä. Monien palveluiden hintaan vaikuttaa ratkaisevasti työvoimakustannusten taso. Muita syitä hintaeroihin ovat mm. toimialan kilpailutilanne ja markkinoiden kehitysaste. Suomen palvelumarkkinoiden tehostamiskeinoja olisikin kilpailun lisääminen sääntelyä purkamalla sekä työvoimakustannusten aleneminen.

Kolme vuotta euroaikaa – Ovatko kuluttajat oppineet hinnat ?

Tutkimuksessa tarkasteltiin yhteisvaluutta euroon siirtymisen aiheuttamia muutoksia kuluttajien hintatietoisuudessa. Tuhannelle kuluttajalle tehtiin kysely yhteensä neljä kertaa lokakuun 2001 ja helmikuun 2005 välisenä aikana. Hintatietoisuus heikkeni selvästi valuutan vaihduttua vuonna 2002. Yllättävää oli, että kuluttajien hintatietoisuus ei ollut lainkaan parantunut kolmen vuoden aikana. Yksi syy hitaaseen hintojen oppimiseen on nimellishintojen vaikutus hinnoittelussa ja kuluttajien hintatietoisuudessa. Hinnat ovat vähemmän keskittyneitä tiettyihin lukuihin kuin markka-aikana. Suomalaiset kuluttajat omaksuivat euron jonkin verran paremmin kuin euroalueella keskimäärin, mutta kaikkien euromaiden kuluttajat tukeutuivat vielä vahvasti kansallisiin valuuttoihin tuotteiden hintoja hahmottaessaan. Todennäköistä on, että kuluttajien hintatietoisuus ei palaa lähitulevaisuudessa samalle tasolle kuin markka-aikana.

Monenlainen tapaustutkimus

Julkaisussa tarkastellaan tapaustutkimusta, sen tavoitteita, suorittamista ja arviointia. Kutakin aihepiiriä käsitellään konkreettisen tutkimusesimerkin avulla. Tapaustutkimus on moniulotteinen ja historiallisesti muuttuva tutkimuksellinen suuntaus. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan yhtä tai useampaa 'tapausta', joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu on

tapaustutkimuksen päämäärä. Johtolankana tapauksen ratkaisemisessa toimii tutkimuskysymys. Tapaustutkimusta käsittelevä julkaisu avaa tapaustutkimuksen kentän monimuotoisuutta ja kertoo mikä erottaa ja mitä yhteistä tapaustutkimuksella on laadullisten tutkimussuuntausten kanssa.

Jakelukanavien välinen kilpailu Suomen päivittäistavaramarkkinoilla sekä eräillä erikoiskaupan toimialoilla

Tutkimuksen teemana on eri jakelukanavien välinen kilpailu päivittäistavarakaupan ja eräillä erikoistavarakaupan toimialoilla kuluttajan näkökulmasta. Tutkimus tehtiin yhteistyössä Turun kauppakorkeakoulun (markkinoinnin laitos/talousmaantiede) kanssa ja toteutettiin ryhmäkeskusteluiden avulla. Tutkimuksessa kerrotaan, mitkä jakelukanavat kilpailevat keskenään, jos hintataso, valikoima, laatu, palvelu, sijainti, asioinnin mukavuus tai aukioloaika on kuluttajalle tärkeä valintakriteeri. Kuluttajien eri päivittäistavaramyymälätyyppeihin liittämien ominaisuuksien perusteella supermarketit kilpailevat sekä valinta ja pienmyymälöiden että hypermarkettien kanssa. Erikoistavaraan keskittyvät jakelukanavat jakautuvat kuluttajien näkökulmasta hinnalla kilpaileviin ja palvelulla kilpaileviin.

Päivittäistavarakaupan rakennemuutos Suomen keskeisillä kaupunkiseuduilla 1995–2003

Tutkimuksessa luodaan yleiskuva suomalaisen päivittäistavarakaupan rakennemuutoksesta vuosina 1995–2003 ja selvitetään rakennemuutoksen alueellisia eroja. Tutkimuksen keskeisenä aineistona on Kuluttajatutkimuskeskuksen paikkatietojärjestelmä, jossa on toimipaikkakohtaisia tietoja päivittäistavara-kaupoista kolmeltatoista keskeiseltä kaupunkiseudulta eri puolelta maata.

Vähittäiskaupan suuryksikön sijoittumispäätös

Tutkimuksessa kuvataan ja analysoidaan vähittäiskaupan suuryksikön sijoittumissuunnittelu- ja päätöksentekotyöhön liittyviä käytäntöjä. Käytäntöjä tarkastellaan prosessissa mukana olleiden toimijoiden näkökulmasta. Tutkimuskohteena on monivaiheinen suunnittelu- ja päätöksentekoprosessi, joka johti Varsinais-Suomen suurimman kauppakeskuksen, Myllyn, sijoittumiseen Raisioon.

Vähittäiskaupan aukioloajat – myymälähenkilöstön mielipiteitä

Liikeikalain uudistamisen viimeisimmässä käsittelyssä eduskunta edellytti lain vaikutusten seuraamista työntekijöiden aseman ja päivittäistavarakaupan kehityksen kannalta. Tässä tarkoituksessa tutkittiin Palvelualojen ammattiliiton jäsenten mielipiteitä aukioloajoista ja niiden vapauttamisesta. Tutkimus toteutettiin ryhmäkeskusteluna sekä lomaketiedusteluna. Keskeisimpiä kysymyksiä olivat kaupan työntekijöiden kokemukset ja mielipiteet kaupan aukiolosta ja sen vaikutuksista työoloihin, perheen ja työn yhteensovittamiseen ja vapaa-aikaan. Laajennuksia nykyisiin aukioloaikoihin ei toivottu. Ilta-aukioloaikojen pidentämiseen suhtauduttiin erittäin kielteisesti. Arki-iltojen ja sunnuntai-iltojen aukioloa toivottiin aikaistettavan. Syitä olivat asiakkaiden vähäisyys, hankalat ja turvattomat kotimatkat iltamyöhällä sekä yleinen turvattomuuden lisääntyminen lauantai-iltaisin.

eInsurance – Uuden ajan sähköiset vakuutuspalvelut

Kuluttajatutkimuskeskus on mukana eInsurance -hankkeessa, jonka tavoitteena on ideoida ja kehittää Internetiin kokonaisvaltaista, koko vakuutusasiakassuhteen huomioivaa vakuutuspalveluympäristöä. Kuluttajien turvallisuutta ja riskienhallintaa koskevaan tutkimusteemaan liittyen toteutettiin kuluttajanelistien keskuudessa pilottikeskustelu, joka käsitteli kuluttajien yleisiä riskikäsitteitä, riskeihin varautumista, vakuutusten merkitystä riskienhallinnassa ja sähköiseen vakuuttamiseen liittyviä riskejä. Pilottikeskustelu on osa

laadullista tutkimusta ja pohjana vuonna 2006 toteutettavalle kyselytutkimukselle, jonka tuloksena hankkeessa kehitetään kuluttajille 'työkaluja' sähköiseen vakuutusasiointiin.

Vihreän sähkön hinta sähkömarkkinoilla

Tutkimuksessa vertaillaan vihreän sähkön ja perinteisellä tuotantotavoilla tuotetun sähkön hintojen kehitystä joulukuusta 2003 toukokuuhun 2005. Kerrostaloasukkaalle vihreä sähkö on keskimäärin 14 prosenttia kalliimpi vaihtoehto ja omakotitaloasukkaalle noin 12 prosenttia kalliimpi. Päästökaupan myötä perinteisen sähkön ja vihreän sähkön hinnat lähestyvät toisiaan, mikä parantaa vihreän sähkön kilpailuasemaa. Tästä huolimatta käytännössä vihreän sähkön markkinoilla ei käydä hintakilpailua asiakkaista. Lisäksi tutkimus paljastaa, että sähköllä lämmittävien talouksien yösähkön hinta näyttää jäävän pysyvästi korkealle tasolle.

Lääkevaihdon vaikutus markkinoilla

Suomen lääke­markkinoilla on tapahtunut kaksi merkittävää kilpailutilanteeseen vaikuttavaa muutosta viime vuosina. Näistä merkittävämpi on geneerisen substituution käyttöönotto vuonna 2003. Geneerinen substituutio muutti merkittävästi lääkevalmisteiden kilpailuympäristöä ja laski hintoja. Toinen murros on vuoden 2006 alusta voimaan tullut laki, jonka mukaan lääketeollisuus ja apteekit eivät saa tehdä keskinäisiä sopimuksia vaihtokelpoisten lääkkeiden tukkualennuksista. Näiden merkittävien kilpailun murrosten vaikutuksia tarkastellaan estimoimalla lääkkeille kysyntäsystemejä ja tarkastelemalla lääkkeiden hintajoustoja. Kysyntäsystemien estimoimisen mahdollistaa poikkeuksellisen hyvä yksittäisten lääkkeiden sekä hinnat että määrät sisältävä aineisto. Samalla saadaan tietoa julkisen sektorin markkinoita tehostavien toimien vaikutuksesta ja yleisemmin hintakilpailun toimintamekanismeista markkinoilla.

Tietopalvelu 2005

KULTU-tietokannat

Tietokannat palvelevat viranomaisia, kuluttajajärjestöjä ja muita asiantuntijaorganisaatioita, tutkijoita, opetusta ja neuvontaa, tiedotusvälineitä ja kuluttajia. KULTU-tietokannat ovat käytettävissä tutkimuskeskuksen www-sivujen kautta. Tietokantoihin tallennetaan jatkuvasti 150 suomalaisen tutkimuslaitoksen, yliopistojen ja korkeakoulujen laitoksen sekä viranomaisen ja järjestön kuluttajatutkimusta koskevia tietoja. KULTU-tietokantaryhmään kuuluvaa neljää tietokantaa päivitettiin jatkuvasti.

Tietokantojen käytettävyyttä parannettiin ja ulkonäköä uudistettiin. Tutkimustietokantaan sisältyi vuoden lopussa 6 300 tutkimuksen tiedot. Toimintavuonna lisäys oli 340 uuden suomessa julkaistun tutkimuksen tiedot. Tavarat ja palvelut -tietokannassa oli vuoden lopussa 12 940 testin, vertailun, markkinakatsauksen, artikkelin ja hintavertailun tiedot. Lisäys kertomusvuonna oli 905.

Verkkopalvelut

Toimintavuoden aikana kehitettiin verkkopalvelua ottamalla käyttöön uudistetut www-sivut. Intranet-sivujen uudistus aloitettiin. Uusien tutkimustulosten hyödyntämistä ja nopeuttamista parannettiin julkaisemalla valtaosa tutkimusraporteista verkossa ja lisäämällä myös muun tutkimustoimintaan liittyvän aineiston määrää verkossa. Painettu vuosikirja Vox Consumptoris julkaistiin ensimmäistä kertaa. Kirjan sisältämät 12 artikkelia ovat saatavissa myös verkon kautta.

Tutkimuksen tukipalvelu

Henkilöstölle tehtiin tiedonhakuja ja hankittiin käyttöoikeuksia uusiin elektronisiin aineistoihin. Tutkijoita avustettiin myös jatkuvassa tiedon seurannassa. Toimintavuoden aikana hoidettiin 778 kaukopalvelupyyntöä. Sähköisesti käytettävissä olevien lehtien saavutettavuutta ja määrää lisättiin. Kotimaisia ja ulkomaisia sanoma- ja aikakauslehtiä tilattiin henkilöstön käyttöön yhteensä 70 julkaisua.

Tiedottaminen

Tutkimustuloksista ja muista ajankohtaisista asioista tiedotettiin omilla verkkosivuilla ja omissa julkaisusarjoissa julkaistujen kirjojen ja raporttien lisäksi muualla julkaistuissa kotimaisissa kirjoissa, julkaisusarjoissa, aikakauskirjoissa, seminaarijulkaisuissa, lehdissä ja lehdistötiedotteissa sekä ulkomaissa tieteellisissä lehdissä ja seminaarijulkaisuissa ja kirjoissa.

Tutkimuskaikuja- julkaisu julkaistiin sekä painettuna että verkkojulkaisuna ja siinä kerrottiin lyhyesti uusimpien tutkimusten tulokset. Lisäksi järjestettiin omia tiedotustilaisuuksia ja seminaareja sekä tiedotustilaisuuksia yhteistyössä muiden kanssa. Tutkimuskeskuksella oli myös posteriesityksiä eri aihealueilta erilaisissa tilaisuuksissa sekä kotimaassa että ulkomailla.

Kansainvälinen asiantuntijatoiminta:

- Euroopan unionin neuvoston talous- ja sosiaalitalastoja käsittelevän neuvoston antava komitea (CEIES) (Eila Kilpiö)
- Eurostatin tilastojärjestelmän kehittämistyöryhmät (Eila Kilpiö)
- Eurooppalainen luottotutkimusverkosto (ECRI) (Johanna Leskinen)
- IFHE (International Federation for Home Economics, tutkimus- ja kuluttaja-asiat -komiteat) (Eila Kilpiö, Johanna Varjonen) ja sen Suomen osasto (Kristiina Aalto)
- Pohjoismaisen kulutustutkimuksen koordinaatioryhmä (Eila Kilpiö)
- Pohjoismaisen ministerineuvoston Innovation og forbrugerkvalitet –projektiryhmä (Petteri Repo)

Kotimainen asiantuntijatoiminta:

- Elintarvikeviraston terveystieteen arvioinnin asiantuntijaverkosto (Johanna Mäkelä)
- Erikoiskirjastojen neuvottelukunta (Terttu Sarpiola)
- Futura toimituskunta (Mika Pantzar)
- Helsingin yliopiston maatalous- ja metsätieteellisen tiedekunnan maa- ja elintarviketalouden neuvottelukunta (Johanna Leskinen) sekä biotekniikka-alan neuvottelukunta (Johanna Mäkelä)
- Helsinki Institute of Science and Technology, Advisory Committee (Eva Heiskanen)
- Kansanterveyslaitoksen ravitsemuksellisen riskinarvioinnin asiantuntijaryhmä (Mirja Viinisalo)
- Kansanterveyslaitoksen ravitsemuksen seurantarjestelmän asiantuntijaryhmä (Johanna Mäkelä)
- Kauppa- ja teollisuusministeriön ENK-ravitsemusasiantuntijaryhmä (Johanna Mäkelä)
- Kuluttaja-asian neuvottelukunta sekä johtoryhmä (Eila Kilpiö)
- Kuluttajien Vakuutustoimiston hallitus (Eila Kilpiö)
- Kulutustutkimuksen seuran hallitus (Mika Pantzar)
- Liikenne- ja viestintäministeriön ArviD-hankkeen ohjausryhmä (Mika Pantzar)
- Maa- ja metsätalousministeriön maa- ja elintarviketutkimuksen neuvottelukunta (Johanna Leskinen)
- PK-RH Foorumin työvaliokunta (Raija Järvinen)
- SA-TEKES Finnsight 2015 –paneeli (Johanna Leskinen)
- Sosiologia-lehden toimituskunnan jäsen (Johanna Mäkelä)
- Standardisointialan työryhmät ja neuvottelukunnat GINETEX, TEVASTA ja STAKU (Kristiina Aalto)
- Suomalaisen Työn Liiton valtuusto (Liisa Perälä)
- Suomen Pesuteollisuusliiton tekstiilihoitoalan asiantuntijalautakunta (Kristiina Aalto)
- eTampere –hankkeeseen liittyvä eBusiness Research Board (Raija Järvinen)
- Tiedepolitiikka-lehden toimituskunta (Mika Pantzar)
- Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskuksen (TIEKE) verkkoliiketoiminnan asiantuntijatyöryhmä (Kaarina Hyvönen ja Petteri Repo)
- The Westermarck Society:n johtokunta (Johanna Mäkelä)
- Työtehoseuran valtuuskunta sekä kotitalous- ja kuluttajatoimikunta (Eila Kilpiö)
- Valtion työmarkkinalaitos (Eila Kilpiö)
- Valtion työnantaja- ja henkilöstöpolitiikan neuvottelukunta (Eila Kilpiö)
- Valtiokonttorin Kaiku-ohjausryhmä (Eila Kilpiö)
- Valtiokonttorin vakuutustoimialan neuvottelukunta (Raija Järvinen)
- Viikin tiedekirjaston neuvottelukunta (Terttu Sarpiola)

Lisäksi Kuluttajatutkimuskeskuksen henkilöstö toimii asiantuntijoina

- KTM:n kuluttajapoliittisen ohjelman eri (6) teemaryhmissä
- Kuluttajapoliittisen ohjelman (2004–2007) tutkimusstrategisessa seminaarissa (järjestäjä Kulutustutkimusseura)
- Tieteen päivillä 2005
- kotimaisten ja kansainvälisten hankkeiden johto- ja ohjausryhmissä sekä tieteellisissä seuroissa
- dosentteina eri yliopistojen ja korkeakoulujen oppiaineissa
- luennoitsijoina erilaisissa koulutus- ja seminaaritilaisuuksissa
- televisio- ja radio-ohjelmissä sekä lehdistössä.